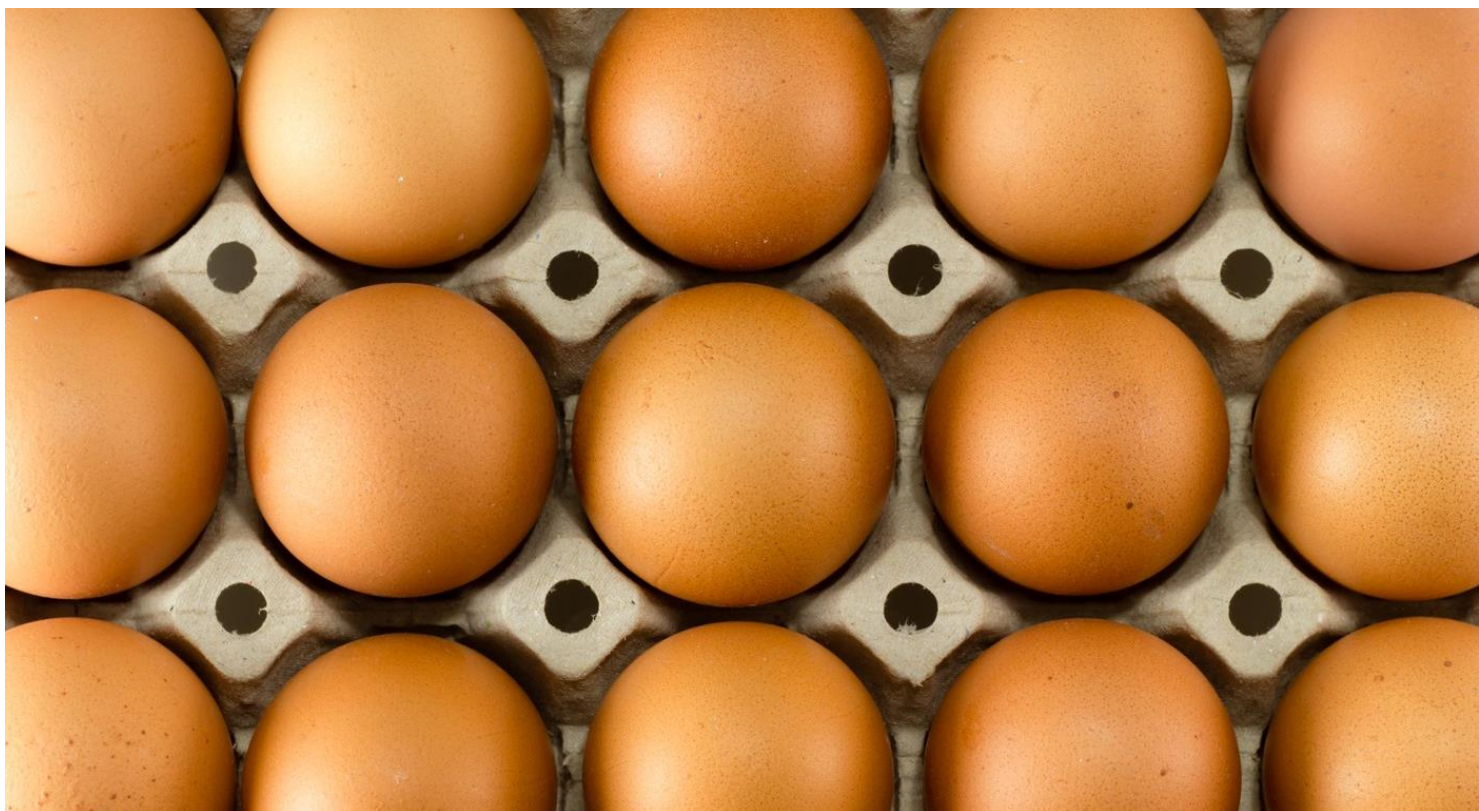


Sveriges nationella beredskapsplan för foder- och livsmedelskedjan

Fastställd 2025-11-06



- Samhällsstörningar i form av oönskade ämnen i foder- och livsmedelskedjan måste ofta hanteras i samverkan mellan flera myndigheter, och ställer krav på samordning och samarbete.
- Den nationella beredskapsplanen för foder- och livsmedelskedjan beskriver ansvar och roller på en övergripande nivå för ansvariga och berörda aktörer, relevanta samverkansfora och informationsutbyte.
- I beredskapsplanen finns fem typhändelser beskrivna, med övergripande redogörelser av arbetsgången för hantering av händelserna.

Innehåll

1 Syfte och målgrupp	3
2 Bakgrund	4
3 Avgränsning och definition	6
3.1 Avgränsning	6
3.2 Definition	6
4 Ansvar och roller	7
4.1 EU	8
4.2 Folkhälsomyndigheten	8
4.3 Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM)	9
4.4 Jordbruksverket.....	9
4.5 Kommunen	10
4.6 Livsmedelsverket.....	10
4.7 Länsstyrelsen	11
4.8 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).....	12
4.9 Näringslivet.....	12
4.10 Regeringen	12
4.11 Smittskyddsläkare	13
4.12 Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA).....	13
5 Informationsutbyte och samverkansfora	14
5.1 Informationskällor	14
5.2 Arbetsgrupper och nätverk.....	15
5.3 Former och forum för samverkan med näringens organisationer	17
5.4 Internationella kontakter och samverkan	19
5.5 Informationskanaler	20
6 Uppdatering och revidering	24
6.1 Uppdatering.....	24
6.2 Revidering	24
Bilaga 1 Beskrivning av några typhändelser som kan drabba foder- och livsmedelskedjan	25
1 Kontaminerat foder.....	26
2 Utbrott av zoonos i en djurbesättning.....	32
3 Utbrott av allvarlig smittsam djursjukdom i en djurbesättning	35
4 Dricksvattenburen smitta.....	40
5 Utbrott av livsmedelsburna sjukdomar	44
Bilaga 2 Lagstiftning om den allmänna beredskapsplanen.....	47

1 Syfte och målgrupp

Syftet med den nationella beredskapsplanen för foder- och livsmedelskedjan är att på en övergripande nivå beskriva ansvar och roller för ansvariga och berörda aktörer, relevanta samverkansfora och informationsutbyte. För att illustrera detta finns övergripande beskrivningar av arbetsgången för hantering av några typhändelser i *bilaga 1*.

Målgruppen för beredskapsplanen är de aktörer som hanterar och/eller blir inblandade vid en oönskad händelse inom foder- och livsmedelskedjan. Jordbruksverket ansvarar för planen och samordnar uppdateringar.

I *bilaga 2* återfinns den juridiska bakgrunden till den nationella beredskapsplanen för foder- och livsmedelskedjan.

2 Bakgrund

Samhällsstörningar i form av oönskade ämnen i foder- och livsmedelskedjan måste ofta hanteras i samverkan mellan flera myndigheter och ställer krav på samordning och samarbete.

Den ansvarsprincip som tillämpas i Sveriges krisberedskapssystem innebär att beslut i en krissituation ska fattas på samma nivå och av samma myndighet som fattar beslut i vanliga fall. Beredskapsplanerna kan därför se olika ut för olika myndigheter och återfinns hos respektive myndighet där de fungerar som operativa manualer för hantering av varje specifik händelse. För till exempel vissa smittsamma sjukdomar finns även myndighetsgemensamma planer eller strategier. Exempel på sådana dokument är utbrottshandboken¹ och arbetsrutin för zoonossamverkansgruppen².

Förutom de myndighetsspecifika beredskapsplanerna behöver det finnas en samlad nationell beredskapsplan som har utarbetats i enlighet med bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625.³ Närmare beskrivning av den juridiska bakgrunden till den nationella beredskapsplanen för foder- och livsmedelskedjan finns i *bilaga 2*.

Den nationella beredskapsplanen ska omfatta livsmedelskedjan från jord till bord, det vill säga beredskap för faror med foder och livsmedel. Planen ska även beakta den regionala och lokala beredskapsnivån, samt omfatta en beskrivning av de aktörer som är berörda, deras befogenheter och ansvarsområden, behov av samverkan samt hur informationsutbyte sker mellan de berörda parterna. Planen ska leda till stärkt krisberedskap

¹ Handbok för utredning av utbrott.

<https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/4/handbok-for-utredning-av-utbrott>

² Arbetsrutin för zoonossamverkansgruppen.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/346a31a2a6a848a5891884fe09069448/arbetsrutin-zoonossamverkansgruppen.pdf>

³ Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel samt om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 999/2001, (EG) nr 396/2005, (EG) nr 1069/2009, (EG) nr 1107/2009, (EU) nr 1151/2012, (EU) nr 652/2014, (EU) 2016/429 och (EU) 2016/2031, rådets förordningar (EG) nr 1/2005 och (EG) nr 1099/2009 och rådets direktiv 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG och 2008/120/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 854/2004 och (EG) nr 882/2004, rådets direktiv 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG och 97/78/EG samt rådets beslut 92/438/EEG (förordningen om offentlig kontroll).

genom att den fungerar som ett ramverk. Det gemensamma arbetet mellan myndigheterna att ta fram planen skapar tillit och förtroende mellan aktörerna.

Den strategiska gruppen för livsmedelskedjan bestående av Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen (Kemi), kommunala kontrollmyndigheter, Livsmedelverket, länsstyrelserna, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) samt Sveriges kommuner och regioner (SKR) utgör en samordningsfunktion för de olika myndigheterna. Gruppen verkar för strategisk utveckling av den offentliga kontrollen genom gemensamma mål och strategier så att Sverige uppfyller bestämmelserna i förordning (EU) 2017/625, vilket ligger till grund för att konsumenterna och företagen ska få ett högt förtroende för den offentliga kontrollen. Knutet till den strategiska gruppen finns tre permanenta arbetsgrupper vilkas arbete har koppling till Sveriges nationella beredskapsplan för foder- och livsmedelskedjan. En tillfällig arbetsgrupp inrättas vid behov för att förvalta beredskapsplanen. Jordbruksverket ansvarar för planen enligt 13 § förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk.

3 Avgränsning och definition

3.1 Avgränsning

Denna nationella beredskapsplan är ett strategiskt dokument på en övergripande nivå, och är inte en operativ manual för att hantera specifika händelser inom sektorn. För hanteringen av händelser inom foder- och livsmedelskedjan ansvarar varje enskild aktör för att ta fram sina egna beredskapsplaner som stäms av och samordnas inom varje område.

3.2 Definition

Med begreppet *allvarlig smittsam djursjukdom* menas i det här sammanhanget och i detta dokument:

- A-, B- och C⁴-sjukdomarna enligt förordning (EU) 2016/429⁵ och
- de sjukdomar som omfattas av epizootilagen (1999:657).
- Även nya smittämnen som ger upphov till djursjukdomar kan definieras som allvarliga smittsamma djursjukdomar.

⁴ Omfattar de C-sjukdomar Sverige har ett godkänt utrotningsprogram för, eller som Sverige är fritt från enligt en godkänd status.

⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag") – animal health law (AHL).

4 Ansvar och roller

Av 9-10 §§ förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap framgår bland annat att varje myndighet, vars ansvarsområde berörs av en krissituation, ska vidta de åtgärder som behövs för att hantera konsekvenserna av denna. Myndigheterna ska samverka och stödja varandra vid en sådan krissituation. Dessutom ska myndigheterna planera för att fortsätta sin verksamhet vid höjd beredskap (det vill säga vid risk för krig) så långt det är möjligt.

Statliga myndigheter med ansvar inom en eller flera viktiga samhällsfunktioner och vars verksamhet har särskild betydelse för samhällets krisberedskap och för totalförsvaret är så kallade beredskapsmyndigheter. Det finns för närvarande 67 beredskapsmyndigheter, däribland Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, länsstyrelserna och SVA. De utpekade myndigheterna ska vidta en rad åtgärder för att stärka Sveriges motståndskraft i såväl fredstida krissituationer som vid höjd beredskap och krig. Det handlar bland annat om att samverka med Försvarmakten när det gäller behovet av stöd till det militära försvaret, genomföra risk- och sårbarhetsbedömningar samt öva och utbilda personal.

De 67 beredskapsmyndigheterna är fördelade på tolv beredskapssektorer, där varje sektor har en sektorsansvarig myndighet som samordnar arbetet inom sektorn, både i fredstid och vid höjd beredskap.

De 21 länsstyrelserna är inkluderade bland beredskapsmyndigheterna, och har ett regionalt ansvar för samordning inom sina län. Länsstyrelserna är dessutom indelade i sex civilområden, med en civilområdesansvarig länsstyrelse i varje område.

Sammanfattningsvis kan man säga att det finns 46 beredskapsmyndigheter på nationell nivå, samt 21 länsstyrelser med regionalt ansvar, och att dessa 67 myndigheter samverkar inom ramen för tolv beredskapssektorer.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har tillsammans med ett stort antal aktörer arbetat fram rekommendationerna Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar.⁶ Rekommendationerna riktar sig till alla aktörer som har ett ansvar för eller kan bidra till att hantera samhällsstörningar. Syftet är att ge vägledning till aktörer för att underlätta aktörsgemensam inriktning och samordning.

⁶ <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/gemensamma-grunder--ramverk-for-ledning-och-samverkan/>

Aktörer ska lättare kunna agera tillsammans på ett strukturerat och likartat sätt och effektivare utnyttja samhällets resurser.

I *bilaga 1* till detta dokument finns utförligare beskrivningar av respektive aktörs ansvar, roll, befogenheter och ansvarsområden för några typhändelser.

4.1 EU

Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA stöder regeringen i arbetet med att utveckla EUs livsmedelslagstiftning, bland annat genom att ta fram underlag till svenska ståndpunkter till förslag från EU-kommissionen samt representera Sverige vid möten och EU-förhandlingar. En viktig del i EU-arbetet är att verka för enklare regler för företag och myndigheter. Myndigheterna deltar aktivt i olika kommittéer och bidrar på så sätt till vidareutveckling av standarderna, vilket även underlättar internationell handel.

När en samhällsstörning uppstår ska alla medlemsstater samarbeta på ett effektivt sätt genom att samla in och utbyta all tillgänglig information av betydelse. Vid behov initierar Europeiska kommissionen ökad samordning på unionsnivå (2019/300⁷, Kapitel III, artikel 10-11).

4.2 Folkhälsomyndigheten

Folkhälsomyndigheten ska verka för god folkhälsa, följa hälsoläget i befolkningen och faktorer som påverkar detta, genom kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning främja hälsa och förebygga sjukdomar och skador samt verka för ett effektivt smittskydd. Verksamheten ska stå på vetenskaplig grund.

Folkhälsomyndigheten är en beredskapsmyndighet och ska samordna, följa och utveckla smittskyddet på nationell nivå samt övervaka planläggningen av smittskyddets beredskap. Folkhälsomyndigheten ska inom sitt ansvarsområde ta initiativ till åtgärder som skyddar befolkningen mot smittsamma sjukdomar och andra allvarliga hälsohot i kris och under höjd beredskap.

Folkhälsomyndigheten ska bistå myndigheter, regioner, kommuner och organisationer med expertstöd vid konstaterade eller misstänkta utbrott av allvarliga smittsamma sjukdomar och vid analys av risker och behov av förebyggande åtgärder när det gäller sådana utbrott. Myndigheten ska upprätthålla den laboratorieberedskap som behövs och tillhandahålla mikrobiologiska laboratorieundersökningar som är av unik natur eller som

⁷ Kommissionens genomförandebeslut (EU) 2019/300 av den 19 februari 2019 om upprättande av en allmän plan för hantering av kriser på området för livsmedels- och fodersäkerhet.

av andra skäl inte utförs av andra laboratorier. Myndigheten övervakar även de sjukdomar som är anmälningspliktiga enligt smittskyddslagen.

Folkhälsomyndigheten ska på regeringens uppdrag samordna förberedelserna för försörjningen med läkemedel inför allvarliga utbrott av smittsamma sjukdomar.

Folkhälsomyndigheten ska samordna en beredskap mot allvarliga hälsohot enligt lagen (2006:1570) om skydd mot internationella hot mot människors hälsa och är nationell kontaktpunkt.

4.3 Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM)

Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM) ansvarar för offentlig kontroll av livsmedel, djurskydd, foder och animaliska biprodukter samt för tillsyn av miljö- och hälsoskydd inom Försvarmakten, Fortifikationsverket och Försvarets materielverk. Avseende miljö- och hälsoskyddet ansvarar FIHM även för tillsynen inom Försvarets radioanstalt. FIHM utövar även tillsyn av vårdgivare inom Försvarmakten och Försvarets materielverk avseende hälso- och sjukvård, tandvård och smittskydd.

Organisatoriskt är FIHM en enhet inom Försvarmaktens högkvarter. FIHM är i administrativa och organisatoriska frågor underställd Försvarmaktens överbefälhavare. När FIHM utövar sin tillsyns- och kontrollfunktion är FIHM dock inte underställd överbefälhavaren utan lyder istället direkt under Förvarsdepartementet.

FIHM bedriver sin tillsyns- och kontrollverksamhet i hela landet och även utomlands där Försvarmakten verkar. Förutom en planerad tillsyn och kontroll hanterar FIHM inkommande ärenden i form av bland annat anmälningar, avvikelserapporteringar, förfrågningar och remisser.

4.4 Jordbruksverket

Jordbruksverket är en beredskapsmyndighet och är förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling. Jordbruksverket har till uppgift att arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna.

Jordbruksverket administrerar och tillämpar EUs regleringar och stödsystem inom jordbruk, landsbygdsutveckling och fiske. I uppdraget ingår att arbeta för en god djurhälsa, såväl för lantbrukets djur som för sällskapsdjur. Ett medel för att nå detta mål är att förebygga och begränsa spridningen av smittsamma djursjukdomar och hantera foderföroreningar. Av epizootilagen (1999:657) framgår bland annat att Jordbruksverket ska leda och samordna de förebyggande åtgärderna och bekämpningen av

epizootiska sjukdomar. Distriktsveterinärerna svarar för att säkerställa en djursjukvård dygnet runt i hela landet och arbetar såväl med förebyggande djurhälsovård som med bekämpning av smittsamma djursjukdomar.

Jordbruksverket arbetar för ett rikt och varierat odlingslandskap med biologisk mångfald. De nationella miljömålen är ett viktigt verktyg för att bidra till att jordbruket ska belasta miljön så lite som möjligt, där rådgivning och information bidrar till ett långsiktigt och hållbart miljöarbete för jordbruket och landsbygden. Jordbruksverket ansvarar också för att förebygga och förhindra spridning av växtskadegörare, samt utrota de karantänsskadegörare som regleras i växtskyddslagstiftningen.

Jordbruksverkets krisberedskap omfattar planering och andra beredskapsåtgärder för att hindra och förebygga svåra påfrestningar på samhället inom jordbruks- och livsmedelsområdet. Om en sådan samhällsstörning ändå inträffar, leder och samordnar Jordbruksverket de förebyggande åtgärderna för att minska konsekvenserna av händelsen.

4.5 Kommunen

Sverige har 290 kommuner och dessa ansvarar för det mesta av den samhällsservice som finns inom varje kommun. Kommuner och regioner är politiskt styrda organisationer där förtroendevalda har ansvar för beslut inom ett stort antal områden. Kommunalt självstyre innebär att kommunerna sköter lokala eller regionala frågor och de har stor handlingsfrihet. Vissa verksamheter är kommunerna skyldiga att ha enligt lag såsom tillsynsansvar enligt livsmedelslagstiftningen och miljöbalken. Grunden för samhällets krisberedskap är kommunerna. Kommunerna bedriver flera samhällsviktiga verksamheter som måste fungera även under kriser såsom äldreomsorg, vattenförsörjning, fjärrvärme, räddningstjänst och skola.

4.6 Livsmedelsverket

Livsmedelsverket är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor och värderar, hanterar och kommunicerar nyttan och riskerna med maten för att främja goda matvanor, säker mat och att inte bli vilseledda.

Livsmedelsverket bidrar till att förebygga och hantera hot och risker i samhället, och tar i sitt arbete hänsyn till miljöaspekter för att på detta sätt bidra till ett hållbart samhälle. Livsmedelsverket är en beredskapsmyndighet och dessutom sektorsansvarig myndighet för civilt försvar och krisberedskap inom beredskapssektorn *Livsmedelsförsörjning och dricksvatten*. Det innebär att Livsmedelsverket ska driva på beredskapsarbetet inom hela livsmedelskedjan, stödja andra beredskapsmyndigheter och verka för att samordning sker med andra aktörer inom hela livsmedelssektorn.

Livsmedelsverket ska ha en beredskap i händelse av utbrott av allvarlig smittsam djursjukdom och har det övergripande ansvaret för att utredning sker av livsmedelsburna utbrott.

4.7 Länsstyrelsen

Sverige är uppdelat i 21 län. Länsstyrelserna är, i egenskap av statliga förvaltningsmyndigheter, statens regionala företrädare och samordnare i de frågor som ålagts dem. Länsstyrelserna verkar inom en rad områden, som till exempel livsmedelsfrågor.

På regional nivå är det länsstyrelsen som har samordningsansvaret vid samhällsstörningar. Länsstyrelsen stöder samordningen mellan kommunerna i länet. Kommunernas verksamhet utgör grunden för hanteringen av kriser. Under en samhällsstörning samordnar länsstyrelsen verksamheten mellan berörda kommuner, regioner och myndigheter, samt företag och organisationer, så att samhällets resurser utnyttjas på bästa sätt. De ska också vara en sammanhållande länk mellan olika aktörer i länet. De ska ha en övergripande lägesbild som kan användas som underlag för krishantering och se till att berörda aktörer samordnar sin information till allmänhet och media. Samordningsansvaret innebär i allmänhet inte att länsstyrelsen tar över ansvaret från någon annan. I särskilda fall kan dock länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner. När det gäller åtgärder som omfattas av epizootilagen (1999:657), så kan Jordbruksverket delegera visst beslutsmandat till länsstyrelsen. För att kunna utföra sina uppdrag under en samhällsstörning har länsstyrelserna en krisorganisation som ser olika ut beroende på länsstyrelse. Ofta består denna av en chef för krisorganisationen, en stab samt tjänsteman i beredskap (TiB). Landshövdingen bär det yttersta ansvaret för beslut och åtgärder av krisorganisationen.

Länsstyrelserna är beredskapsmyndigheter. För att stärka och kraftsamla totalförsvaret under fredstida krissituationer, höjd beredskap och krig har landets 21 länsstyrelser delats in i sex civilområden. I varje civilområde ingår mellan två och sju länsstyrelser som ska samverka för att bidra till det gemensamma arbetet inom civilområdet. För varje område finns en ansvarig länsstyrelse (länsstyrelserna i Norrbottens, Örebro, Stockholms, Östergötlands, Västra Götalands och Skåne län) där landshövdingen är civilområdeschef. Civilområdesansvariga länsstyrelser får uppgifter som syftar till att det civila försvaret inom civilområdet får en enhetlig inriktning. I samarbete med Försvarmakten ska de också arbeta för att totalförsvaret inom civilområdet får en enhetlig inriktning.

4.8 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, är en statlig myndighet med uppgift att utveckla samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser. Arbetet sker tillsammans med kommuner, regioner, myndigheter och organisationer. När en allvarlig olycka eller kris inträffar ger MSB stöd till de som ansvarar för att hantera krisen. MSB är också en beredskapsmyndighet.

MSB har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris.

4.9 Näringslivet

Näringslivets branschorganisationer och privata aktörer spelar en viktig roll för att förebygga samhällsstörningar och hantera dessa i foder- och livsmedelskedjan. Producentansvaret för livsmedel är tydligt, det är den som levererar ett livsmedel och/eller ett foder som ansvarar för att produkten är säker.

För gemensam planering och beredskap arbetar myndigheterna oftast med näringslivets organisationer som företräder en bransch. Vid krishantering samverkar myndigheterna med näringslivets organisationer efter behov.

4.10 Regeringen

Regeringen är ansvarig för samhällsstörningar på nationell nivå och ska i första hand hantera strategiska frågor. Inom Regeringskansliet, liksom i övriga delar av samhället, ligger ansvarsprincipen till grund för arbetet vid kriser. Det innebär att det departement som ansvarar för en viss sakfråga under normala förhållanden hanterar den frågan även vid en kris. Varje departement ska ha en krishanteringsplan och en krishanteringsorganisation. Vid en kris ska departementen kunna ta emot och vidarebefordra larm, larma berörda inom den egna organisationen, kalla in personal för tjänstgöring och kontakta och samverka med myndigheter inom departementets ansvarsområde.

Statsministerns statssekreterare leder krishanteringsarbetet och bedömer behovet av samordning i Regeringskansliet. Statssekreteraren kan sammankalla gruppen för strategisk samordning (GSS), som består av berörda departements statssekreterare. Regeringskansliet har också en ständigt bemannad omvärldsbevakning och beredskapsfunktioner på flera nivåer.

I Krishanteringsrådet sker informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter. Rådet sammanträder under normala förhållanden två gånger

per år för allmän orientering om arbetet inom krisberedskapsområdet. Rådet kan också sammankallas för informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter under allvarliga händelser och kriser.

4.11 Smittskyddsläkare

I varje region finns Smittskyddsläkare med myndighetsuppdrag. Smittskyddsläkaren är organiserad i smittskyddsenheter och arbetar i enlighet med smittskyddslagen (2004:168) och smittskyddsförordningen (2004:255). Smittskyddsläkaren ska inom sin region arbeta för ett effektivt smittskydd, planera, leda och organisera smittskyddet, verka för samordning och likformighet, verka för att förebyggande åtgärder vidtas samt fortlöpande följa smittskyddsläget i regionen. Vidare ska smittskyddsläkaren stödja kommunala nämnder, läkare, hälso- och sjukvårdspersonal och andra, samt lämna råd och upplysningar till allmänheten och riskgrupper.

4.11.1 Övervakning av anmälningspliktiga sjukdomar

Laboratorier, behandlande och obducerande läkare gör anmälningar av de sjukdomar som är anmälningspliktiga enligt smittskyddslagen (2004:168) och smittskyddsförordningen (2004:255). Anmälan görs elektroniskt i det nationella systemet SmiNet. Mottagare för anmälan är smittskyddsläkaren i respektive region och Folkhälsomyndigheten. Vid avvikelser som kan tyda på utbrott bedöms informationen och om det finns behov startas en utbrotsutredning. Är utbrottet avgränsat till ett län så hanteras det av smittskyddsläkaren. Vid länsöverskridande utbrott så samordnar Folkhälsomyndigheten utbrotsutredningen och smittskyddsläkarna fortsätter att vara ansvariga inom sina respektive regioner.

4.12 Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA)

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) är en beredskapsmyndighet och ska bistå myndigheter och enskilda med veterinärmedicinskt expertkunnande. SVA verkar för en god djur- och folkhälsa, en god miljö och en uthållig livsmedelsproduktion och har särskild expertkunskap kring djurs sjukdomar och smittämnen samt hur de sprids mellan djur, till människan och i miljön. SVA har i uppdrag att övervaka resistensläget hos bakterier från djur och på livsmedel av animaliskt ursprung. SVA har till uppgift att vara nationellt referenslaboratorium inom sitt verksamhetsområde och fungerar som riskvärderande myndighet åt i första hand Jordbruksverket och andra myndigheter.

5 Informationsutbyte och samverkansfora

5.1 Informationskällor

5.1.1 Omvärldsbevakning

Omvärldsbevakning är ett viktigt redskap för myndigheterna för att hålla sig uppdaterade om viktiga händelser och trender i omvärlden och för att kunna agera vid en samhällsstörning. Genom omvärldsbevakningen får myndigheterna en bättre möjlighet att i tidigt skede samla sina resurser, förbereda relevant och saklig information till allmänheten, delta i pågående debatter i media, bemöta inlägg eller gå ut med korrekt information när felaktiga uppgifter har spridits via medierna eller genom andra mediekkanaler. Den bidrar till att utveckla kontrollen och beredskapsarbetet och att formulera nya mål och prioriteringar. Omvärldsbevakningen ska stödja eller ge underlag till viktiga beslutsprocesser, så som strategisk planering, risk- och sårbarhetsanalyser och förmågebedömning. Omvärldsbevakning sker av förändringar och rörelser i vår omvärld, hos samarbetspartners och övriga aktörer, marknadsförändringar och så vidare, och är ett viktigt komplement till bevakning av specialistområden.

5.1.2 Nationella kontrollplanen

Sveriges fleråriga nationella kontrollplan för livsmedelskedjan anger strategiska mål och prioriteringar för den offentliga kontrollen för fyra år framåt. Målet med den nationella kontrollplanen är att säkerställa en hög skyddsnivå för människors och djurs hälsa samt värna om konsumenternas intressen. Planen är ett vägledande dokument för kontrollmyndigheterna och har utarbetats av myndigheterna gemensamt. Planen har tagits fram i enlighet med artikel 115 i förordning (EU) nr 2017/625 om offentlig kontroll i livsmedelskedjan. Planen ger också en beskrivning av det svenska kontrollsystemet genom hela livsmedelskedjan. Planen omfattar livsmedel, foder och animaliska biprodukter, djurhälsa och smittskydd, kontroll av skadegörare på växter och växtprodukter, ekologisk produktion, veterinärmedicinska preparat samt gränskontroll.

5.1.3 Nationella övervakningsplanen (NÖP)

Den nationella övervakningsplanen⁸ definierar i vilken omfattning och på vilket sätt provtagning ska ske för att kartlägga förekomst av vissa djursjukdomar eller smittämnen i Sverige. För det syftet ska det finnas

⁸ <https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/smittskydd-och-djurhalsa-i-sverige>

övervakningsprogram så att ett urval av djur blir provtagna, till exempel i samband med slakt.

Övervakningsplanen NÖP ska säkerställa att

- övervakningen är anpassad till behoven,
- de som övervakar använder optimala metoder,
- det finns tillräckligt och lämpligt stöd för att genomföra planen,
- Sverige uppfyller de internationella kraven på dokumentation av det svenska sjukdomsläget, och
- dokumentationen om det svenska sjukdomsläget stödjer svenska anspråk på sjukdomsfrihet.

Jordbruksverket beslutar övervakningsplanen utifrån underlag från SVA med bland annat omfattande hotbildsanalyser. Innan planen beslutas hålls samråd med flera aktörer, däribland zoonosrådet och rådgivningsföretaget Gård & Djurhälsan. Själva övervakningen utförs sedan av olika aktörer, till exempel Gård & Djurhälsan, husdjursföreningen Växa, Sveriges lantbruksuniversitet eller SVA.

5.1.4 Risk- och sårbarhetsanalyser (RSA)

Alla kommuner, regioner, länsstyrelser och centrala myndigheter är skyldiga att sammanställa risk- och sårbarhetsanalyser, RSA. Risk- och sårbarhetsanalysen ger viktig kunskap om hur vi kan förebygga och förbereda oss inför samt hantera samhällsstörningar. Syftet med arbetet är att minska sårbarheten i samhället och öka förmågan att hantera samhällsstörningar samt ge beslutsunderlag för beslutsfattare och verksamhetsansvariga, ge underlag för information om samhällets risker till allmänheten och anställda, ge underlag för samhällsplanering samt bidra till en riskbild för hela samhället. MSB ger ut föreskrifter om hur offentliga aktörer ska redovisa resultatet av sitt RSA-arbete.

5.2 Arbetsgrupper och nätverk

5.2.1 Samverkansgrupp för Utredning och Bevakning av Utbrott (SUBU)

Syftet med SUBU är att deltagande myndigheter ska kunna utbyta information om fynd eller utbrott orsakade av smittämnen som sprids till människa från livsmedel eller direkt från djur. De ingående myndigheterna är Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA. Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket ansvarar för mötesstruktur och administration av gruppen.

5.2.2 Beredskapssektorn *Livsmedelsförsörjning och dricksvatten*

Elförsörjning, vård, transporter, dricksvatten och mycket annat måste fungera också i kris och krig. För att säkra detta har regeringen inrättat tolv beredskapssektorer. En av dessa är beredskapssektorn *Livsmedelsförsörjning och dricksvatten*. Livsmedelsverket är sektorsansvarig myndighet. Sektorn omfattar även primärproduktion, som uppfödning av djur för livsmedelsproduktion och spannmålsodling, samt avlopps- och avfallsfrågor. I sektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten ingår också Jordbruksverket, länsstyrelserna, Naturvårdsverket och SVA.

5.2.3 Utbrottsgrupper som sammankallas av Folkhälsomyndigheten eller smittskyddsläkare

Vid nationella eller regionala utbrott av livsmedelsburna sjukdomar sammankallar ofta Folkhälsomyndigheten eller smittskyddsläkare till fortlöpande arbetsmöten. Vid dessa möten deltar normalt berörda länsstyrelser och kommuner och smittskyddsenheter, samt Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket. Även andra myndigheter kan efter behov bjudas in till mötena.

5.2.4 Nationellt beredskapslaboratorium för vatten – Mikrobiologi (NBV-B)

NBV-B är ett nationellt dricksvattenlaboratorium med syfte att öka Sveriges förmåga att möta mikrobiologiska hot mot dricksvattenförsörjning vid kriser och höjd beredskap. Laboratoriet ska ge stöd med analyser och expertkunskap, bygga upp en helhetssyn över analysförmågan i landet och stärka samverkan med andra laboratorier och aktörer i dricksvattenkedjan.

Verksamheten drivs som ett samarbete mellan Livsmedelsverket, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). Laboratoriet samordnas av Livsmedelsverket och de tre myndigheterna bidrar med kunskap inom sina respektive expertområden.

5.2.5 Nationell vattenkatastrofgrupp (VAKA)

VAKA är en stödfunktion till kommuner och regioner som drabbats eller kan komma att drabbas av akuta problem med dricksvattenförsörjningen. VAKA kan nås dygnet runt via SOS-alarm.

VAKA bildades av Livsmedelsverket och består av personer från dricksvattenproduktion, miljöskydd, laboratriveksamhet och räddningstjänst. Gruppen har samlad erfarenhet av händelser, såsom olyckor med farligt gods, olika typer av utsläpp i vattentäkter, större läckor, förorenade ledningsnät, vattenbrist, översvämningar, ras och skred, höga flöden, strömvabrott samt andra olyckor/händelser som påverkat vattenförsörjningen.

Medlemmarna i VAKA har tillgång till expertnätverk (såsom myndigheter och andra aktörer) som används i varje unik situation. Gruppen är specialutbildad för detta uppdrag och vidareutbildas kontinuerligt.

5.2.6 Zoonosrådet

Zoonosrådet är ett forum för myndighetssamverkan där de samverkande myndigheterna upprättar planer för långsiktigt arbete rörande zoonoser och diskuterar gemensamma problemställningar som rör folkhälsofrågor, livsmedelsfrågor samt veterinära frågor. Rådet består av representanter för Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Försvarsmakten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, länsstyrelserna, SKR, Smittskyddsläkarföreningen, Socialstyrelsen samt SVA.

5.2.7 Zoonossamverkansgruppen

Zoonossamverkansgruppen sammankallas vid zoonotiska händelser, till exempel utbrott eller förändrad hotbild som kräver samordnad kommunikation och samlad lägesbild. I zoonossamverkansgruppen deltar chefer, sakkunniga och kommunikatörer från Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA samt de regionala och lokala myndigheter som är berörda av händelsen. Vid behov kan även andra myndigheter bjudas in. Vid händelser av ospecifik geografisk betydelse kallas de representanter för länsstyrelse och smittskydd som sitter i Zoonosrådet. Alla deltagande myndigheter kan sammankalla zoonossamverkansgruppen till möte, men Folkhälsomyndigheten kan vara sammankallande på förfrågan från annan myndighet.

5.3 Former och forum för samverkan med näringens organisationer

Samarbete med branscher inom livsmedelsområdet sker på både central, regional och lokal nivå. Lokala och regionala kontrollmyndigheter tar egna initiativ till samverkan med näringslivet bland annat genom informationsträffar för livsmedelsföretagare inom en viss bransch eller för livsmedelskonsulter som är verksamma inom regionen.

På central nivå samverkar Livsmedelsverket med branschorganisationerna på ett flertal sätt. Livsmedelsverket ger även råd, information och utbildningar till företag och branschorganisationer. Målet är att öka målgruppernas kunskap om regler och kontroll på livsmedelsområdet.

Risker relaterade till foderhygien diskuteras också kontinuerligt med de stora foderproducenterna. Företrädare för näringens organisationer, Jordbruksverket och andra berörda myndigheter ingår i dessa forum och arbetsgrupper och man diskuterar både djurskyddsfrågor och smittskyddsfrågor. Jordbruksverket är sammankallande för dessa grupper.

5.3.1 Forum foder

Forum foder är ett forum för myndigheter och foderindustrin för att diskutera viktiga frågeställningar, till exempel förändringar i kontrollen, tillsyn och lagstiftning. Representanter från foderföretagen, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och SVA ingår i rådet. Jordbruksverket sammankallar forumet två gånger per år. Jordbruksverket stöder även branschorganisationer inom primärproduktionen i deras arbete att utarbeta branschriktlinjer.

5.3.2 Näringens epizootigrupp

Näringens epizootigrupp är en resurs för myndigheterna då denna samlar huvudaktörerna inom lantbruket vad gäller frågor om klövbärande djur (nöt, gris, får och get). Frågor om allvarliga smittsamma djursjukdomar inom näringen hanteras av näringens epizootigrupp och arbetet sker enligt "Handlings- och bemanningsplan för näringens organisationer och företag vid misstanke om allvarlig epizootisjukdom". Fjäderfänäringen deltar vid gruppens möten med särskild inbjudan och när det finns behov.

5.3.3 Dialoggrupp smittskydd och djurhälsa

Dialoggrupp smittskydd och djurhälsa är en nationell plattform för informationsutbyte och diskussioner om strategiska djurhälsofrågor ur ett nationellt och internationellt perspektiv. Gruppen är en rådgivande funktion till Jordbruksverket när det gäller långsiktig och strategisk planering av officiella djurhälsoinsatser. Gruppen bevakar sjukdomssituationen i landet, i omvärlden och andra aktuella frågor samt diskuterar smittskyddsförebyggande åtgärder och indikatorer för djurhälsa. Gruppen leds av Jordbruksverket och medlemmar är olika branschföreträdare, såsom Fiskhälsan, Gård & Djurhälsan, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Svenska Hästavelserförbundet, Svenska Ägg, Svensk Fågel och Växa. Myndigheterna representeras av länsstyrelserna, SVA och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

5.3.4 Veterinär Foderkontroll (VFK)

SVA har sedan många år ett nära samarbete med foderindustrin. Branschorganisationen VFK, har tillsammans med SVA tagit fram ett 18-punktsprogram som syftar till att arbeta förebyggande för säkra foderprodukter. Genom årliga besök kontrolleras det att kraven uppfylls enligt detta program.

5.4 Internationella kontakter och samverkan

5.4.1 Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet (EFSA)

EFSA har till uppdrag att ge oberoende, högkvalitativ vetenskaplig rådgivning till framför allt EU-kommissionen och EU-parlamentet, men också till enskilda medlemsstater, om möjliga risker i livsmedels- och foderkedjan från producent till konsument. Medarbetare från Jordbruksverket, Karolinska Institutet, Kemikalieinspektionen (KemI), Livsmedelsverket, SLU och SVA deltar dels som fristående experter i paneler och arbetsgrupper inom EFSA, och dels som nationella representanter i EFSA:s nätverk. Som underlag för riskvärdering rapporteras resultat från bl.a. nationella kontrollprogram, övervakning och kartläggningar till EFSA. Livsmedelsverket är EFSA:s kontaktpunkt i Sverige.

5.4.2 Nationella referenslaboratorier (NRL) och EU Reference Laboratories (EURL)

Livsmedelsverket är nationellt referenslaboratorium (NRL) för drygt tjugo livsmedelsområden och deltar aktivt i verksamhet inom det nätverk av nationella referenslaboratorier som koordineras via respektive EU Reference Laboratories (EURL). Livsmedelsverket är också EURL för livsmedelsburna virus.

SVA är nationellt referenslaboratorium för närmare trettio områden inom foder och livsmedel respektive djurhälsa/levande djur, samt är EURL för campylobacter. SVA deltar även aktivt i verksamhet inom det nätverk av nationella referenslaboratorier som koordineras via respektive EURL.

5.4.3 Nordiska ministerrådet

De nordiska länderna har ett nära samarbete inom ramen för Nordiska Ministerrådet. Syftet är att dela erfarenheter och bygga upp kunskap i frågor om livsmedelskontroll, lagstiftning, kost och hälsa, toxikologi, mikrobiologi samt djurskydd och djurhälsa.

5.4.4 Nordiskt-baltiskt samarbete

Inom det Nordiska ministerrådet verkar Nordic Baltic Veterinary Contingency Group (N-B VCG). Gruppens arbete syftar till att främja samarbete, kommunikation och kunskaps-, och erfarenhetsutbyte mellan de veterinära myndigheterna inom den Nordisk-Baltiska regionen. Gruppen arbetar med projekt som främjar samarbetet mellan relevanta myndigheter i de nordiska och baltiska länderna för att uppnå bästa möjliga veterinära beredskap.

På foder- och ABP-området samlas de nordiska och baltiska länderna årligen för att utbyta erfarenheter och i vissa frågor ta fram gemensamma strategier för foder, metoder för riskbaserad kontroll, främmande ämnen i foder och riskanalys av dessa, provtagning av foder och miljöer samt krisberedskap. Från Sverige deltar Jordbruksverket och SVA.

5.4.5 Nordiskt zoonossamarbete

Det nordiska zoonosnätverket är ett nätverk bestående av centrala myndigheter involverade i zoonosarbetet i Sverige, Danmark, Norge, Finland och Island. Nätverket har varit vilande sedan pandemin men kommer att träffas på nytt, nu med även Island, Färöarna och Grönland inbjudna. För Sverige har Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA deltagit.

Syftet med samarbetet är utbyte av erfarenheter kring zoonotiska händelser och antimikrobiell resistens, som är av gemensamt intresse. Vidare är syftet att knyta relationer mellan nordiska myndigheter med ansvar inom zoonosområdet för att underlätta samarbete vid utbrotsutredningar.

5.4.6 Världsorganisationen för djurhälsa

Världsorganisationen för djurhälsa (World Organisation for Animal Health, WOAH) är ett standardiseringsorgan inom området djurhälsa och zoonoser. En av WOAHs huvudsakliga uppgifter är att ta fram rekommendationer, koder och manualer inom djurhälsoområdet. WOAH tar även fram djurskyddsrekommendationer samt i vissa avseenden även foderrekommendationer, och då främst djurhälsoaspekter vad gäller foder samt gällande foder till djur som inte används till livsmedelsproduktion. Det sker ett ständigt arbete med att uppdatera koderna och manualerna. Jordbruksverket arbetar, efter samråd med bland annat SVA och Livsmedelsverket samt i vissa fall Läkemedelsverket, kontinuerligt med att ta fram underlag och synpunkter inför den EU-koordinering som äger rum inför WOAH-möten. Inom internationellt samarbete och handel har, förutom WOAH, standardiseringsorganen för växthälsa (International Plant Protection Convention, IPPC) och för livsmedel (Codex Alimentarius för livsmedel) en särställning.

5.5 Informationskanaler

5.5.1 Administrative Assistance and Cooperation (AAC)

Administrative Assistance and Cooperation (AAC) är ett EU-gemensamt system där myndigheter inom livsmedels-, foder-, djur- och växtkontroll samverkar och utbyter information för att bekämpa regelöverträdelser och bedrägerier längs hela livsmedelskedjan. AAC används för att begära och ge administrativ hjälp mellan EUs medlemsländer när bristande lagefterlevnad misstänks eller har påvisats, men då det inte krävs en

brådsckande varning i RASFF-systemet (Rapid Alert System for Food and Feed, se avsnitt 5.5.5). Informationen delas via en webbaserad plattform, iRASFF, som drivs av EU-kommissionen. Livsmedelsverket är kontaktpunkt för AAC i Sverige.

5.5.2 Animal Disease Information System (ADIS)

ADIS är ett system för att registrera och dokumentera utvecklingen av de viktiga smittsamma djursjukdomar som omfattas av kategoriseringen i förordning (EU) 2016/429⁹. Systemet ska säkerställa snabbt utbyte av information mellan de behöriga myndigheter som ansvarar för djurhälsa i varje medlemsstat och kommissionen om utbrott av smittsamma djursjukdomar. Systemet gör det möjligt för samordning och övervakning av utbrott av smittsamma djursjukdomar och gör det möjligt för medlemsstaterna och kommissionen att vidta omedelbara åtgärder för att förhindra spridning av sjukdomarna i fråga. Detta har en direkt inverkan på handeln med levande djur och deras produkter både för den inre marknaden samt för den internationella handeln med tredje land. Medlemsstaterna och övriga länder som är anslutna är ansvariga för att förse EU-kommissionen med nödvändig information som läggs in i ADIS¹⁰. Även om ADIS är ett system som inte är direkt relaterat till livsmedelssäkerhet, är det av intresse för folkhälsosidan vad gäller de anmälningsspliktiga sjukdomar som är zoonotiska.

5.5.3 Krisinformation.se

Webbplatsen Krisinformation.se är en gemensam portal för samhällsinformation med information från myndigheter och andra ansvariga om hur samhället hanterar olika händelser före, under och efter en samhällsstörning. Krisinformation.se riktar sig till allmänheten och ska underlätta att hitta till rätt information. Den omfattar alla typer av samhällsstörningar och det finns information både om pågående och tidigare samhällsstörningar.

5.5.4 Rakel

Rakel är ett digitalt kommunikationssystem för trygg och säker kommunikation mellan aktörer inom samhällsviktiga verksamheter. Systemet har en unikt hög driftsäkerhet och täckning i hela Sverige. Rakel används bland annat av polis, räddningstjänst, sjukvård och försvarsmakt men också av ett stort antal andra myndigheter, energibolag, kollektivtrafikmyndigheter och verksamheter som exempelvis hanterar

⁹ Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag").

¹⁰ https://food.ec.europa.eu/animals/animal-diseases/animal-disease-information-system-adis_en

farliga ämnen. Alla landets länsstyrelser, kommuner och regioner är anslutna till Rakel. Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA är några av de myndigheter som använder Rakel. Infrastrukturen ägs av staten och systemet förvaltas och utvecklas av MSB.

5.5.5 Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)

Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF) är EUs gemensamma varningssystem mellan medlemsländerna som används när myndigheterna får vetskap om osäkra livsmedel, material i kontakt med livsmedel eller osäkert foder som sänts till eller kommit från ett annat land. EU-kommissionen sammanställer all inkommen information och sprider denna dagligen till ett antal kontaktpunkter i varje land som har behörighet att rapportera om händelser i RASFF. Mellan kommissionen och medlemsstaterna rapporteras RASFF via en webbaserad plattform, iRASFF. Kommissionen har också tagit fram en så kallad SOP (standard operating procedure) för RASFF. Den är framtagen i samarbete med ECCP (European Commissions RASFF contact point) och SCPs (National Single Contact Points). Materialet ska ses som en vägledning till hanteringen av RASFF. Genom materialet förtydligas bland annat hur och när notifieringar ska utfärdas och hur de ska klassas. Den svenska rapporteringen i RASFF-systemet gäller livsmedel, foder, djur och växter som kommit in i landet och även sådant som tillverkats här och spridits till andra medlemsländer. Livsmedelsverket är kontaktpunkt i Sverige för RASFF rörande livsmedel och foder. Jordbruksverket är kontaktpunkt för RASFF som rör växter och levande djur. Livsmedelsverket stödjer övriga kontrollmyndigheter i Sverige i hanteringen av RASFF-ärenden. Inom Sverige sker rapporteringen av icke säkra livsmedel sedan mars 2018 via iRASFF. Detta efter ett regeringsuppdrag om att inrätta ett nationellt varningssystem för att informera om icke säkra livsmedel mellan myndigheter. Livsmedelsverket har varit ansvarig myndighet och beslutade att använda det redan etablerade iRASFF även för nationell rapportering. RASFF är en viktig del av omvärldsbevakningen.

5.5.6 Tjänsteman i beredskap

Enligt 15 § förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap ska Myndigheten för samhällsskydd och beredskap vid behov till Regeringskansliet lämna förslag på förändringar av vilka myndigheter som ska ha en tjänsteman i beredskap (TiB) med uppgift att initiera och samordna det inledande arbetet för att upptäcka, verifiera, larma och informera vid allvarliga kriser. Enligt ett regeringsbeslut är Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten, SVA och länsstyrelserna några av de myndigheter som har krav på TiB.

TiB ska vara övad och utbildad och har beredskap dygnet runt alla dagar på året. Funktionens främsta uppgift är att ta emot larm utanför ordinarie

kontorstid, men även kunna förmedla akuta ärenden under kontorstid då ansvarig handläggare inte finns tillgänglig. TiB ska arbeta enligt en särskild instruktion och ska vara beredd att dygnet runt ta emot larm eller samtal från operatörer, Regeringskansliet, myndigheter och andra som behöver komma i kontakt med myndigheten.

5.5.7 Viktigt meddelande till allmänheten (VMA)

Med hjälp av varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA), kan stora grupper av människor bli varnade och få information i samband med olyckor eller händelser som riskerar att orsaka störningar i samhället. VMA har tillkommit för att samhällets räddnings- och krishanteringsorgan snabbare ska kunna nå allmänheten med varning och information. VMA-systemet utgörs dels av meddelande i radio och TV, dels av utomhuslarm. Signalen i utomhuslarmet består av sju sekunder långa ljudstötter med 14 sekunders paus emellan. Den ska ljuda i minst två minuter. Det finns två nivåer av meddelanden – varnings- och informationsmeddelanden. Varningsmeddelande sänds genast när omedelbar risk bedöms föreligga för skada på liv, hälsa, egendom eller i miljön eller vid risk för spridning av en allvarlig smittsam sjukdom. Informationsmeddelande sänds utan krav på omedelbarhet för att förebygga och begränsa skador på liv, hälsa, egendom, i miljön och vid smittspridning.

5.5.8 WIS

WIS är ett nationellt webbaserat informationssystem framtaget för att underlätta informationsdelning mellan aktörerna inom samhällets krisberedskap före, under och efter en samhällsstörning. Systemet ägs och förvaltas av MSB. Målet är att myndigheter, kommuner och regioner ska kunna skapa sig en gemensam lägesuppfattning vid en händelse genom aktiv delning av ledningsinformation. Genom denna informationsdelning möjliggörs samordning av verksamheter samt snabb, korrekt och samordnad information till både allmänhet och media. Genom att använda WIS ges man dessutom en möjlighet att i efterhand kunna följa upp en händelse och hur den har hanterats. Alla myndigheter har möjlighet att använda informationssystemet.

6 Uppdatering och revidering

6.1 Uppdatering

Jordbruksverket är ansvarig för att årligen inventera behovet av uppdatering av den nationella beredskapsplanen för foder- och livsmedelskedjan.

1. I samband med rapportering av offentlig kontroll till EU-kommissionen (enligt artikel 113.1 förordning (EU) 2017/625) noterar Jordbruksverket myndigheternas rapporterade ändringar i Sveriges nationella kontrollplan för livsmedelskedjan (NKP)¹¹ som är relevanta för beredskapsplanen.
2. Under samma period kontaktar Jordbruksverket de funktioner inom respektive myndighet som har ansvar för beredskapsplaneringen. Syftet med kontakten är att undersöka behovet av uppdateringar av beredskapsplanen med anledning av händelser som inte omfattas av NKP.

6.2 Revidering

Utöver uppdateringar sker en omfattande genomgång av hela beredskapsplanen vart femte år för att inventera behov av revideringar. Vid genomgången deltar samtliga berörda myndigheter och organisationer som remissinstanser.

¹¹ <https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel--kontroll/nkp-webben>

Bilaga 1

Beskrivning av några typhändelser som kan drabba foder- och livsmedelskedjan

Foder- och livsmedelskedjan kan drabbas av olika typer av oönskade händelser som behöver hanteras på flera olika sätt och där många aktörer blir berörda. I detta kapitel följer sex typexempel på oönskade händelser som kan drabba foder- och livsmedelskedjan. Syftet med beskrivningarna är att på en övergripande nivå klargöra hur en händelse hanteras, vilka aktörer som blir berörda samt deras roll och arbetsuppgifter.

Typhändelserna omfattar

1. Kontaminerat foder, i foderanläggning och i primärproduktionen
2. Utbrott av zoonos i en djurbesättning
3. Utbrott av allvarlig smittsam sjukdom i en djurbesättning
4. Dricksvattenburen smitta
5. Utbrott av livsmedelburna sjukdomar

1 Kontaminerat foder

1.1 Allmänt om foder och gällande lagstiftning vid kontamination¹² av foder

För att kunna avgöra om en produkt är foder eller inte är det viktigt att veta vad som är avsikten med den. När man bestämmer sig för att en vara ska användas till utfodring av djur är produkten per definition ett foder¹³. Den som i sin verksamhet med eller utan vinstsyfte bedriver produktion, framställning, bearbetning, lagring, transport eller distribution av foder och producenter som producerar eller lagrar foder för utfodring av livsmedelsproducerande djur på sin egen gård kallas för foderföretagare. En foderföretagare kan både vara en primärproducent eller en foderleverantör, och en foderanläggning är de utrymmen i verksamheten där foder hanteras. Fodersäkerheten är ytterst viktig för att säkra människors och djurs hälsa, och en foderföretagare får inte släppa ut foder på marknaden eller ge det till ett djur om det inte är säkert. Ett foder är inte säkert om det har en negativ effekt på människors eller djurs hälsa eller har en negativ effekt på miljön. Foderlagstiftningen är mycket komplex men grunden för säkert foder regleras i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet.

I Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien regleras bland annat hur produktionen av foder ska ske för att vara säker. Den omfattar all verksamhet som bedrivs av foderföretagare i alla led från och med primärproduktion av foder till och med utsläppande av foder på marknaden.¹⁴

Det finns i huvudsak två huvudgrupper av foderkontaminanter: mikrobiologiska och kemiska kontaminanter. Exempel på mikrobiologiska kontaminanter som har förekommit i foder är salmonella och prioner som orsakar bovin spongiform encefalopati (BSE). När det gäller kemiska kontaminanter är exempel på förekommande kontaminanter i foder mykotoxiner, dioxiner och PCB, PFAS, tungmetaller, bekämpningsmedel, läkemedel eller koccidiostatika. Även fysiska faror såsom nedmalet

¹² Med kontamination menas förekomst av oönskade ämnen inklusive smittämnen.

¹³ Du som är foderföretagare – dessa regler gäller för dig, Jordbruksverket, JO 19:7, 2019, s. 11.

¹⁴ Du som är foderföretagare – dessa regler gäller för dig, Jordbruksverket, JO 19:7, s. 5, 11.

förpackningsmaterial eller delar av trasig utrustning eller maskiner kan förekomma samt att feldosering sker av vitaminer eller spårämnen.

Kontaminanter kan komma in i foderkedjan på olika sätt. I samband med import av proteinråvaror i form av soja- och rapsmjöl finns exempelvis en risk att dessa är kontaminerade med salmonella. Företagen har rutiner för provtagning och ett kontaminerat parti kan sändas tillbaka eller dekontamineras innan det går in i fodertillverkningen. Salmonella kan också få fäste i en fabrik och under gynnsamma förutsättningar växa till och kontaminera foder. Det finns också en risk att foder kan kontamineras under den tid som det lagras på gård, till exempel genom att det kommer i kontakt med gödsel eller spillning från djur som fåglar och gnagare. Mykotoxiner som kan bildas av mögelsvampar i både fält och under lagring är en annan risk vad gäller foderråvaror. Brister i rutiner vid tillverkningen kan även leda till feldoseringar av vitaminer eller spårämnen i nivåer som är toxiska för djuren eller leder till för höga halter i livsmedlen. Miljögifter såsom PFAS eller dioxiner kan finnas i höga nivåer i vissa typer av foderråvaror.

Spårbarhet är viktig för att kunna begränsa omfattningen vid kontaminering i foder- och livsmedelskedjan. Ett grundkrav i lagstiftningen är att alla företag som tillverkar foder ska anmäla sin verksamhet till Jordbruksverket. Inom primärproduktionen ska anläggningar för foderproduktion på gårdsnivå registreras hos Länsstyrelsen. Registren gör det möjligt att spåra foderföretagare och foderleverantörer och därmed kan man förhindra eller begränsa en spridning av smitta eller förorening¹⁵. Vidare ska foderföretagen via sin dokumentation kunna spåra sitt foder ett led bakåt och ett led framåt.

Det finns en gemensam lagstiftning inom EU på foderområdet och de svenska bestämmelserna är ett komplement till EUs regelverk. Nedan följer de i huvudsak viktigaste bestämmelserna.

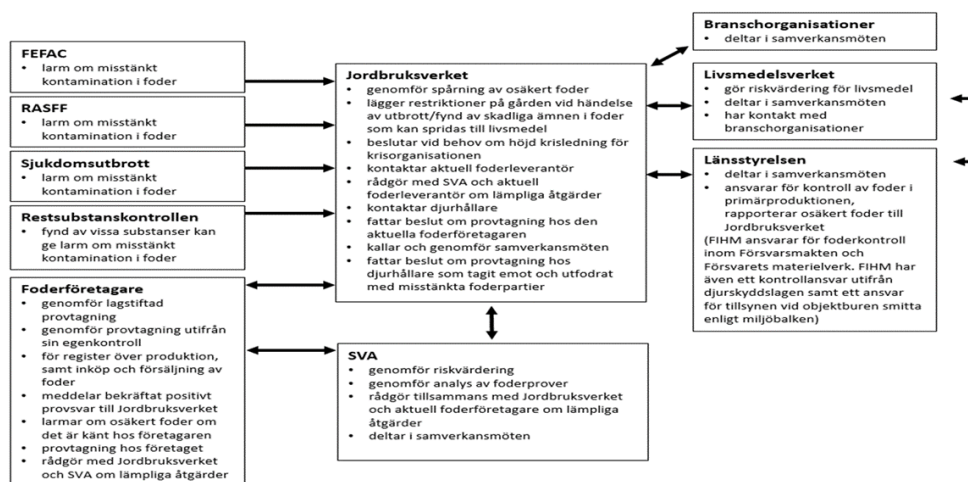
- Förordningen (EU) 2017/625 om offentlig kontroll. Bestämmelserna riktar sig främst till de som utför offentlig kontroll eller annan offentlig verksamhet, som centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner och kontrollorgan. I förordningen om offentlig kontroll ingår även växtskydd (plant health). Bestämmelserna syftar till att genom offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet säkerställa att livsmedels- och foderlagstiftningen och bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel följs.

¹⁵ Du som är foderföretagare – dessa regler gäller för dig, Jordbruksverket, JO 19:7, s. 6.

- Förordning (EG) nr 183/2005 reglerar de krav som fodertillverkarna behöver uppfylla för att få producera foder.
- Förordning (EG) nr 178/2002 reglerar fodersäkerhet och foderföretagarnas skyldigheter när det gäller produktion av säkert foder.
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/32/EG om främmande ämnen och produkter i djurfoder reglerar gränsvärden för kemiska kontaminanter.
- Lag (2006:805) om foder och animaliska biprodukter
- Förordning (2006:814) om foder och animaliska biprodukter
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder
- Lag (2006:806) om provtagning på djur handlar huvudsakligen om bemyndiganden och ansvarsfördelning mellan myndigheterna i fråga om övervakning, provtagning och hantering av djursjukdomar som inte omfattas av zoonos- eller epizootilagstiftningen.
- Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap syftar till att statliga myndigheter genom sin verksamhet ska minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida krissituationer och inför och vid höjd beredskap.

1.2 Arbetsgången vid kontamination av foder i en foderanläggning

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid kontamination av foder i en foderanläggning.



Jordbruksverket är ansvarig myndighet för kontroll av foder hos andra än primärproducenter. Detta innebär att man kontrollerar att foderproduktion, införsel/import och distribution samt att butiker och lager som hanterar foder följer foderlagstiftningen. Som stöd till kontrollpersonalen finns vägledningar som pekar ut specifika risker med fodret. Upptäcks risker som är svåra att bedöma om de kan påverka fodersäkerheten kan Jordbruksverkets djurkontrollenhet ta kontakt med SVA för en riskbedömning.

Sverige har sedan länge hårda krav för provtagning av foder avseende förekomst av salmonella (särslagstiftning som går längre än gemenskapslagstiftningen). Enligt de svenska bestämmelserna ska foderanläggningar där foderblandningar till livsmedelsproducerande djur tillverkas, och som är avsedda att släppas ut på marknaden, varje vecka provta dessa foderblandningar genom miljöprover. Utöver det ska företagen utföra den provtagning som foderföretagen själva fastställer i sin egenkontroll utifrån sin HACCP¹⁶. Om en smitta eller andra oönskade ämnen påvisas vid provtagning, oavsett om den utförts av fodertillverkaren eller i samband med officiell kontroll ska företaget omgående anmäla detta till Jordbruksverket. Larm om osäkert foder kan även komma via EUs varningssystem RASFF¹⁷ till Jordbruksverket, via FEFAC¹⁸, via restsubstanskontrollen eller i samband med sjukdomsutbrott. Utanför kontorsarbetstid kan Jordbruksverkets tjänsteman i beredskap (TiB) motta larm om osäkert foder. TiB kontaktar då berörd sakenhet och stabschefen för krisorganisationen för eventuellt vidare beslut om höjd krisledning för krisorganisationen beroende på hur omfattande händelsen är.

Om det kontaminerade fodret rör hund, katt och andra sällskapsdjur är det djurens hälsa som primärt är i fokus. I förlängningen kan det dock även gälla människors hälsa, exempelvis vid hantering av hundmat i kök, barn som kommer i kontakt med eller får i sig fodret, eller där tallrikar och matskålar rengörs med samma diskutrustning. Hanteringen av händelsen sker i stort på att samma sätt förutom att Livsmedelsverket inte berörs.

Det finns ett behov av samverkan tidigt i utredningsprocessen. Jordbruksverket kallar till kontinuerliga samverkansmöten, både med berörda myndigheter och med näringen under hela hanteringen av

¹⁶ HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points eller på svenska faroanalys av kritiska styrpunkter) är en standardiserad arbetsmetod som beskriver hur man systematiskt kartlägger, bedömer och kontrollerar faror i livsmedelsproduktionen med syfte att livsmedel ska vara säkra för konsumenten. Det kan vara mikrobiologiska, kemiska, allergena och fysikaliska faror.

¹⁷ RASFF – ett kommunikationssystem som varnar om livsmedel och foder som utgör eller kan antas utgöra risk för människors hälsa.

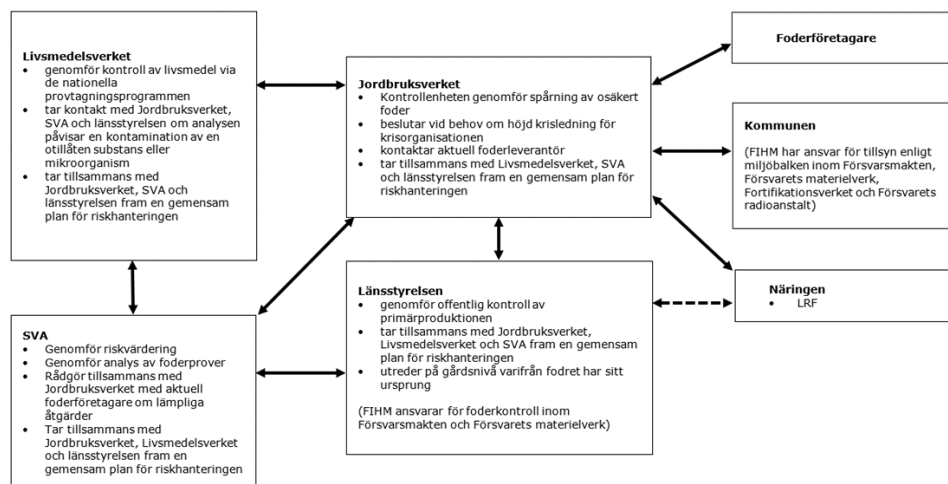
¹⁸ FEFAC – branschorganisation för foderleverantörer i Europa.

händelsen. Vid större händelser samordnar Jordbruksverket tillsammans med SVA, Livsmedelsverket och berörd länsstyrelse dagliga samverkansmöten med andra myndigheter, för avstämning om åtgärder för respektive aktör. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), representanter från foderbranschen samt eventuellt andra berörda branschorganisationer är tillsammans med Jordbruksverket de huvudsakliga aktörerna på samverkansmötena med näringen. SVA genomför riskvärderingar utifrån de frågor som Jordbruksverket har om riskerna med det osäkra fodret. Livsmedelsverket och SVA gör en riskvärdering ur ett livsmedelsperspektiv om fodret har levererats ut till gård och ätits av livsmedelsproducerande djur. I riskvärderingen kan det utredas om det är aktuellt med provtagning på gård eller i senare led. Livsmedelsverket har kontinuerlig kontakt med branschorganisationerna och berörda aktörer för att informera om läget.

Den internationella rapporteringen sker via RASFF-systemet och via kontakt i PAFF-kommittén¹⁹ om händelsen kan påverka andra länder. Om foderkontaminanten är ett smittämne rapporterar Jordbruksverket även till OIE (världshälsoorganisationen för djurhälsa) och till CVO (chefsveterinären). Precis som vid utbrott av smittsamma djursjukdomar sker rapportering även till Regeringskansliet.

1.3 Arbetsgången vid foderkontamination i primärproduktionen

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid foderkontamination i primärproduktionen.



Länsstyrelsen är ansvarig för kontroll av livsmedel och foder i primärproduktionen. Det innebär att de kontrollerar att foderproduktion, utfodring av livsmedelsproducerande djur samt hantering av fodret följer

¹⁹ The Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed (PAFF Committee) in the European Union.

foderlagstiftningen. Som stöd till länsstyrelserna i deras kontroll av primärproduktionen finns en vägledning som pekar på specifika risker med foder i primärproduktionen. Upptäcks risker som är svåra att bedöma om de kan påverka fodersäkerheten kan länsstyrelsen ta kontakt med SVA för en riskvärdering. Vid en händelse med osäkert foder i primärproduktionen har länsstyrelsen ansvaret för utredningen i primärproduktionen. Länsstyrelsen kontrollerar att foderföretagaren i primärproduktionen vidtar de åtgärder som krävs. Vid en mer omfattande eller allvarlig händelse eller som berör flera länsstyrelser har Jordbruksverket ett samordnande ansvar.

Livsmedelsverket har ansvaret att övervaka så att maten på den svenska marknaden är säker. Livsmedelsverket är ansvarig myndighet för de nationella kontrollprogrammen som finns för att övervaka användning och förekomst av vissa ämnen och substanser, samt salmonella. Ett av provtagningsprogrammen är kontrollprogrammet för rests substanser av veterinärmedicinska läkemedel. Kontrollprogrammet genomförs för att övervaka läkemedelsanvändningen i landet, bland annat för att kontrollera att behandlingsinstruktioner och karenstider respekteras och att förbjudna substanser inte används till livsmedelsproducerande djur.

Om analysen av ett livsmedel i något av de nationella provtagningsprogrammen skulle påvisa en förekomst av tillåtna substanser över gränsvärdena, eller av otillåtna substanser eller skadliga mikroorganismer, sker i första hand en utredning på gård, som görs av länsstyrelsen. Skulle den visa på oegentligheter kontaktar Livsmedelsverket Jordbruksverket, SVA och länsstyrelsen för att diskutera en gemensam plan för riskhanteringen.

När Livsmedelsverket i sin kontroll hittar otillåtna substanser eller halter av godkända substanser som överskrider gränsvärdena, spårar man fyndet tillbaka till produktionsplatsen (gård/primärproducent), och genomför en utredning för att hitta orsaken till fyndet. Beroende vad utredningen visar kan man sedan gå vidare med ytterligare uppföljande åtgärder.

Om det är troligt att kontaminanten kommit in via fodret utreder länsstyrelsen varifrån gården har fått sitt foder. För det foder som är tillverkat på den aktuella gården eller hos andra primärproducenter ansvarar länsstyrelsen för spårningen och åtgärder. För foder som levererats till gården av andra än primärproducenter kontaktar Jordbruksverket det aktuella företaget om när det kontaminerade fodret är tillverkat och om referensprover ska analyseras för att bekräfta eller avfärda misstanken. Vidare utredning fortgår sen enligt avsnitt 1.2 i bilaga 1. Livsmedelsverket spårar vilka företag som har levererat livsmedelsprodukterna och sammanställer en lista på de företagen.

2 Utbrott av zoonos i en djurbesättning

2.1 Allmänt om zoonoser och gällande lagstiftning

Zoonoser är sjukdomar eller smittämnen som på ett naturligt sätt kan överföras mellan djur och människa, via direkt kontakt med smittbärande djur, via livsmedel, via förorenat vatten, redskap eller via indirekt kontakt med smittbärande djur, som exempelvis insekter. I Sverige har flera zoonoser bekämpats genom omfattande insatser från samhället, branschorganisationer och enskilda aktörer. Sverige är fritt från en del zoonoser, såsom nötkreaturstuberkulos, brucellos hos idisslare och klassisk rabies.

Detta stycke omfattar dock zoonoser som inte omfattas av förordning (EU) 2016/429 (AHL) eller epizootilagen (1999:657).

Zoonoser som förekommer i viss omfattning är exempelvis de livsmedelsburna zoonoserna salmonellos, infektion med EHEC, campylobacterios och yersinios. Gemensamt för flera av dessa zoonoser är att djuren bär på smittan men blir sällan själva sjuka, medan konsekvenserna för smittade människor kan vara allvarligare.

För att ge möjlighet att hantera zoonoser hos djur finns Zoonoslagen (1999:658). Lagen ska dock endast tillämpas på sådana zoonoser där det finns tillräckliga kunskaper för effektiv kontroll och bekämpning. Vilka dessa är anges i verkställighetsföreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. I dagsläget är det bara salmonella som omfattas av zoonoslagen. Zoonosförordningen (1999:660) innehåller kompletterande bestämmelser till zoonoslagen.

Bekämpningen av salmonella regleras i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:2) om bekämpande av salmonella hos djur. Övriga zoonoser (som varken omfattas av zoonos- eller epizootilagen) kan hanteras med stöd av lagen (2006:806) om provtagning på djur med mera.

Salmonella hos livsmedelsproducerande djur i Sverige

I Sverige bekämpar vi salmonella i alla led i livsmedelskedjan, från foder till färdigt livsmedel. Förekomsten av salmonella i svenska djurbesättningar är mycket låg och livsmedel från svenska djur bidrar därför i liten grad till salmonellainfektion hos människa.

I samband med inträdet i EU 1995 utökades Sveriges kontrollprogram för att dokumentera förekomsten av salmonella. I gengäld fick Sverige rätt att ställa särskilda krav vid införsel. Kraven omfattar idag foder, kött och

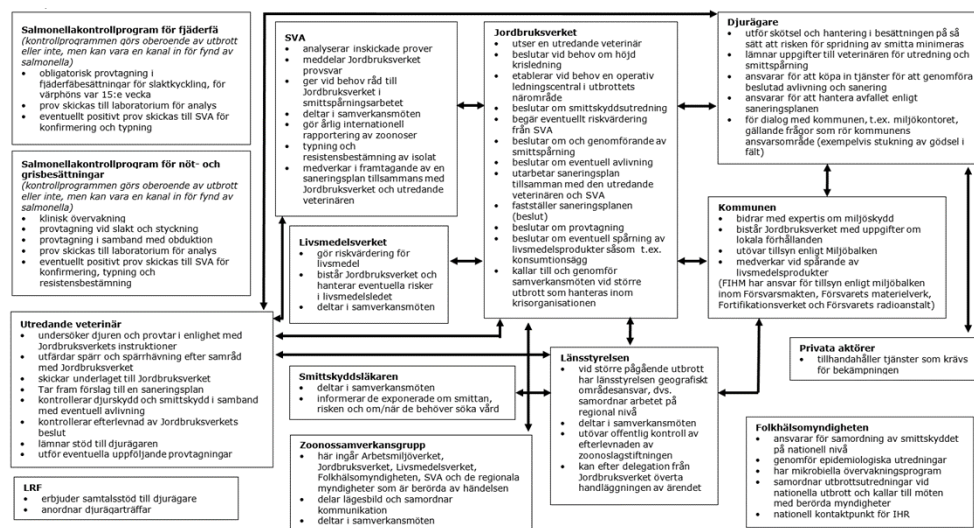
konsumtionsägg. De så kallade salmonellagarantierna omfattar djurslagen nöt, gris och fjäderfä.

Övervakningen av salmonella hos djur beskrivs i den nationella övervakningsplanen (NÖP, se avsnitt 5.1.3).

Samtliga djurslag omfattas av passiv övervakning eftersom salmonella är anmälningspliktigt enligt zoonoslagstiftningen. Om salmonella påträffas i slakteriövervakningen eller prov från livsmedelsproducerande djur beslutar Jordbruksverket om utredning och smittbekämpning i besättningen.

2.2 Arbetsgång vid påvisande av salmonella hos djur (hantering enligt zoonoslagstiftningen)

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid salmonellautbrott i djurbesättning.



När salmonellabakterier påvisas vid analys av prover från djur ska det laboratorium som utfört analysen meddela Jordbruksverket och länsstyrelsen.

Om salmonellabakterier har påvisats i prov från en djurbesättning vidtar Jordbruksverket ett antal åtgärder med stöd av zoonoslagen (1999:658) för att bekämpa smittan. Jordbruksverket utser en utredande veterinär som ska leda smittutredningen inklusive provtagning på gården och föreslå bekämpningsåtgärder i form av en saneringsplan.

Jordbruksverket leder och samordnar bekämpningen vid utbrott av zoonoslagens sjukdomar (salmonella) hos djur. Länsstyrelsen ansvarar för att sammanställa en samlad regional lägesbild, samverka med berörda myndigheter och organisationer samt bistå Jordbruksverket i bekämpningsarbetet.

Länsstyrelsen ska, vid ett konstaterat fall av salmonella hos djur, meddela SVA, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten, smittskyddsläkaren, den eller de kommunala nämnder som utför uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet samt distriktsveterinären. Vid fall av salmonella hos djur med anknytning till Försvarsmakten, Försvarets materielverk eller Fortifikationsverket ska länsstyrelsen meddela FIHM.

De restriktioner som en besättning med smitta belagts med kan hävas delvis för separata djurgrupper och delar av anläggningen under pågående bekämpning. Restriktionerna kan hävas helt när de föreskrivna och beslutade saneringsåtgärderna är vidtagna och kontrollerade av veterinär, samt när hela den kvarvarande besättningen har provtagits två gånger med cirka en månads intervall med negativt resultat. När det gäller fjäderfä samt nötkreatur och grisar avsedda för slakt ska miljöprover tas i stallarna efter sanering innan nya djur får sättas in.

3 Utbrott av allvarlig smittsam djursjukdom i en djurbesättning

3.1 Allmänt om allvarliga smittsamma djursjukdomar och gällande lagstiftning

Allvarliga smittsamma djursjukdomar kan spridas genom smitta bland djur och i vissa fall även mellan djur och människa (så kallade zoonoser). Dessa sjukdomar kan utgöra ett allvarligt hot mot människors eller djurs hälsa. De kan också innebära stora ekonomiska förluster för samhället samt för de djurägare som drabbas varför ett utbrott bör hanteras skyndsamt.

I EUs förordning (EU) 2016/429 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa (djurhälsolag, eller Animal Health Law – AHL) har medlemsstaterna kommit överens om och gjort en förteckning över vilka djursjukdomar som är så pass allvarliga att samhället behöver vidta förebyggande och bekämpande åtgärder mot dem. Dessa sjukdomar kallas för *förtecknade* (eller listade) sjukdomar. De förtecknade sjukdomarna har delats in i olika kategorier beroende på vilken typ av åtgärder som behövs.

- Kategori A: Sjukdomar som ska utrotas omedelbart och som normalt inte finns i EU.
- Kategori B: Sjukdomar som många medlemsstater är fria från. Obligatoriska bekämpningsprogram finns för de medlemsstater som har sjukdomarna, med målet att utrota dem.
- Kategori C: Sjukdomar som finns i många medlemsstater, men som flera medlemsstater vill bekämpa. Länder kan ansöka om att tillämpa ett valbart bekämpningsprogram, eller ansöka om officiell fri status för dessa sjukdomar.
- Kategori D: Sjukdomar där EU ställer särskilda hälsokrav vid förflyttning av djur för att hindra att sjukdomen sprider sig (åtgärden gäller även A-, B- och C-sjukdomarna).
- Kategori E: Sjukdomsövervakning inom EU. Misstanke om sjukdomarna ska anmälas till den ansvariga myndigheten (åtgärden gäller även A-, B-, C- och D-sjukdomarna).

A-, B- och C-sjukdomarna enligt AHL och de sjukdomar som omfattas av epizootilagen (1999:657) finns listade i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2023:15) om förebyggande och bekämpning av vissa

djursjukdomar²⁰. Ett samlingsnamn för dessa sjukdomar är *åtgärdssjukdomar*.

För att effektivt bekämpa allvarliga smittsamma djursjukdomar ska vi därmed följa dels EU-bestämmelser²¹, och dels svenska bestämmelser såsom epizootilagen (1999:657), epizootiförordningen (1999:659) och flera olika föreskrifter. Den nationella lagstiftningen har till stor del anpassats till AHL (EU) 2016/429. Anpassningsarbetet fortsätter med resterande delar och nya uppgifter som tillkommer i och med AHL.

Vissa djursjukdomar, till exempel TSE-sjukdomar ("Galna kosjukan" (BSE), scrapie och avmagringssjuka hos hjorddjur (CWD)), är reglerade av särskilda EU-förordningar.

Förordning (EG) nr 1069/2009 (EUs förordning om animaliska biprodukter) reglerar hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel.

Misstanke om en allvarlig smittsam djursjukdom är anmälningspliktig, vilket innebär att en veterinär omedelbart ska anmäla misstanken till Jordbruksverket och berörd länsstyrelse. Staten har genom epizootilagen stora befogenheter att införa åtgärder för att bekämpa de allvarliga smittsamma djursjukdomar som omfattas av lagen. Exempel på bekämpningsåtgärder är undersökning och provtagning på anläggningen, förflyttningsrestriktioner, provtagning av kontaktbesättningar, avlivning av djur och sanering.

En nationell beredskapsplan för allvarliga smittsamma djursjukdomar (BAS) anpassas för närvarande av Jordbruksverket för att överensstämma med EUs djurhälsoförordning. Målsättningen är att så snart som möjligt kunna publicera den på Jordbruksverkets webbplats. BAS innehåller gällande bestämmelser och anvisningar om förebyggande åtgärder och bekämpning av allvarliga smittsamma djursjukdomar. Den riktar sig framför allt till centrala, regionala och lokala myndigheter och organisationer, samt till berörda veterinärer, och ska användas vid ett utbrott av en allvarlig smittsam djursjukdom.

Skyldigheten för aktörer att anmäla misstänkt förekomst av en åtgärdssjukdom regleras i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:10) om biosäkerhetsåtgärder samt anmälan och övervakning av djursjukdomar och smittämnen²².

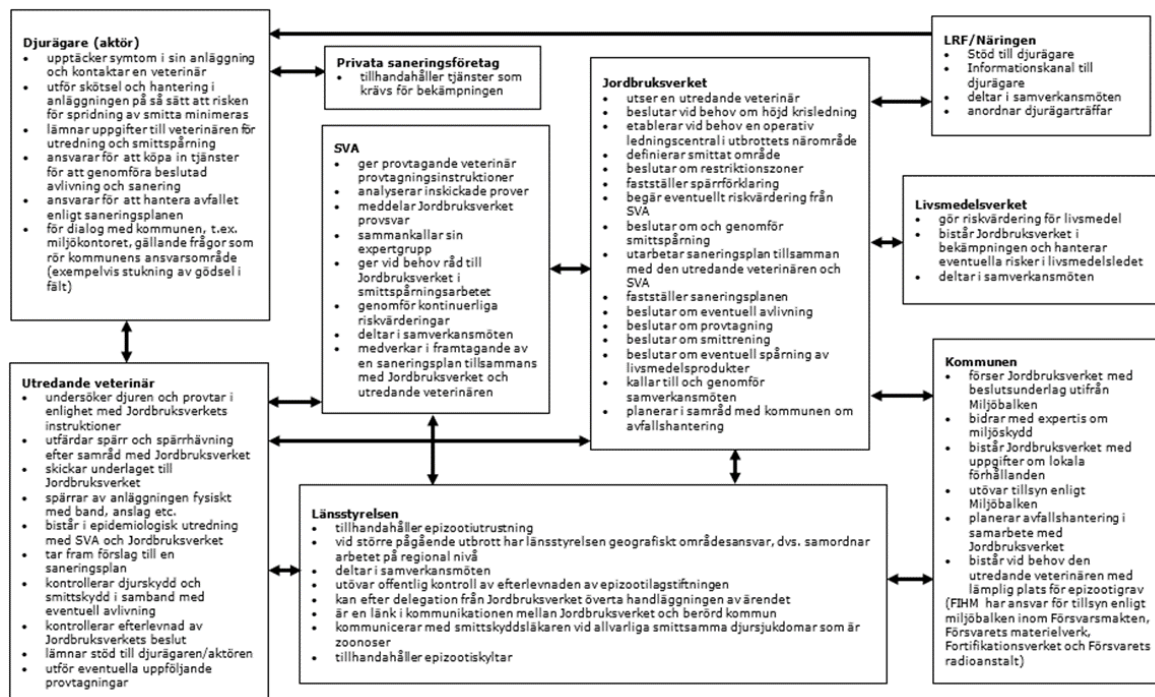
²⁰ Saknummer K3. Senast ändrad genom SJVFS 2024:19.

²¹ Tillkännagivande (2021:263) av de EU-bestämmelser som epizootilagen (1999:657) kompletterar.

²² Saknummer K12. Senast ändrad genom SJVFS 2024:30.

3.2 Arbetsgången vid allvarlig smittsam djursjukdom

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid utbrott av allvarlig smittsam djursjukdom.



Den person (aktör) som har hand om ett djur och misstänker att det har drabbats av en allvarlig smittsam djursjukdom är skyldig att omedelbart anmäla det till en distriktsveterinär.²³

Om den veterinär som undersöker djuret misstänker att det har drabbats av en allvarlig smittsam djursjukdom ska veterinären så snabbt som möjligt genomföra en undersökning för att fastställa sjukdomens art, så kallad undersökningsplikt. Misstanken ska anmälas till Jordbruksverket och till länsstyrelsen. Viktigt att poängtera är att misstanke om allvarlig smittsam djursjukdom även kan uppstå efter provtagning i ett övervakningsprogram, på ett slakteri, vid en obduktion eller på ett laboratorium.

Om provsvar visar att besättningen är smittad med en allvarlig smittsam djursjukdom vidtar Jordbruksverket ett antal åtgärder. Jordbruksverket utser en utredande veterinär som ska ansvara för smittutredningen på gård samt övervaka att beslut som Jordbruksverket fattar efterlevs så att smitta inte sprids från anläggningen och att anläggningen saneras effektivt.

²³ Enligt artikel 18.1a förordning (EU) 2016/429 ska en aktör anmäla till den berörda myndigheten om det finns skäl att misstänka förekomst hos djur av en förtecknad sjukdom. Jordbruksverket är behörig myndighet i detta sammanhang. Distriktsveterinärerna är en del av Jordbruksverket.

En spärrförklaring som provtagande veterinär kan ha gjort ute på gården fastställs av Jordbruksverket. När SVA meddelar eventuellt positivt provsvar fattar Jordbruksverket beslut om smittspårning och eventuella restriktionszoner. Myndigheten fattar även beslut om bland annat provtagning av kontaktbesättningar, eventuell avlivning och smittrening.

SVA ansvarar för diagnostik för den aktuella djursjukdomen och bistår Jordbruksverket med kunskapsunderlag och rådgivning. SVA genomför riskvärderingar vid behov och utifrån de frågeställningar som Jordbruksverket har. SVA publicerar också epidemiologiska lägesbilder utifrån den rådande situationen.

Livsmedelsverket ska vid behov kunna bistå Jordbruksverket med uppgifter om vilka livsmedelsproducerande anläggningar som står under Livsmedelsverkets kontroll och vars verksamhet kan beröras av bekämpning av allvarlig smittsam djursjukdom. Myndigheten bistår även Jordbruksverket i kommunikationen med landets livsmedelsproducerande anläggningar och genomför riskvärderingar för livsmedel.

Länsstyrelsen ansvarar för att sammanställa en samlad regional lägesbild, samverka med berörda myndigheter och organisationer samt bistår Jordbruksverket i bekämpningsarbetet.

Kommunen informeras i tidigt skede om berörd gård, sjukdomen och planerade bekämpningsåtgärder. Kommunen som miljötillsynsmyndighet har en viktig roll att förse Jordbruksverket med beslutsunderlag utifrån miljöbalken (1998:808). I den rådgivande rollen som samrådspart kan kommunen bidra med expertis om miljöskydd och också bistå Jordbruksverket med uppgifter om lokala förhållanden. Vid fall av allvarlig smittsam djursjukdom som rör Försvarmakten, Försvarets materielverk, Fortifikationsverket eller Försvarets radioanstalt informeras även FIHM som i det fallet ansvarar för miljötillsynen.

Rapportering av utbrottet ska ske till EU-kommissionen inom 24 timmar, till WOA (världshälsoorganisationen för djurhälsa), CVO (chefsveterinären) i andra nordiska länder samt regeringen. Jordbruksverket utför rapporteringen.

När det gäller smittspårningsarbetet gör den utredande veterinären en epidemiologisk utredning, vilket bland annat innebär att inhämta information om besättningen och vilka kontakter den har haft med andra besättningar. Syftet med utredningen är att ta reda på varifrån smittan kan ha kommit och vart den kan ha spridits. Den kliniska undersökningen av djur samt analys svar från provtagningen är också en del av underlaget. Veterinären skickar in underlaget till Jordbruksverket, som fortsätter smittspårningsarbetet med stöd av SVA. Under hela smittutredningen gör

SVA riskvärderingar vid behov. Om det kommer fram i smittspårningsarbetet att det finns livsmedelsprodukter som har levererats från gården och som behöver spåras, fattar Jordbruksverket beslut om att företaget ska spåra dessa livsmedelsprodukter, exempelvis ägg och köttprodukter. Jordbruksverket ska även besluta om spårning och hantering av livsmedel som är producerade inom restriktionszonen under en fastställd period, när det gäller vissa sjukdomar. Jordbruksverket fattar beslut om behandling eller återkallande av livsmedel enligt gällande lagstiftning och vid behov efter riskvärdering från SVA. Jordbruksverket beslutar även om destruktion av livsmedel i form av ägg som finns kvar på den drabbade anläggningen eller som har levererats till packeri.

Jordbruksverket leder och samordnar bekämpningen av allvarliga smittsamma djursjukdomar och kallar kontinuerligt till samverkansmöten med både berörda myndigheter och med lantbruksnäringen under hela hanteringen av händelsen. Samverkan och kommunikation sker både genom samverkanskonferenser, direktkontakt och delning av information, där länsstyrelsen har en viktig roll som länk i kommunikationen mellan Jordbruksverket och berörd kommun. Om smittan enbart drabbar djur deltar Jordbruksverket tillsammans med SVA och berörd länsstyrelse i de dagliga samverkansmötena. Om smittan även är zoonotisk, det vill säga att det finns en risk för spridning mellan djur och människor, sammankallas zoonossamverkansgruppen (se avsnitt 5.2.6).

Om den allvarliga smittsamma djursjukdomen även är en zoonos, så gör Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket egna riskbedömningar. Folkhälsomyndigheten gör riskvärderingar utifrån risken att smittan sprids till och mellan människor, samt från objektburen smitta enligt miljöbalken (1998:808).

Beslut om avlivning verkställs snarast och utförs om möjligt på plats på anläggningen. Preliminär rengöring och desinfektion inleds med att de avlivade djuren sprayas med desinfektionsmedel och förs bort. Därefter rengörs och desinficeras anläggningen. Nästa steg, slutlig rengöring och desinfektion, innebär att stallarna rengörs och desinficeras enligt gällande lagstiftning och anpassat efter respektive sjukdomsagens. När den slutliga rengöringen och desinfektionen är färdig ska den utredande veterinären göra ett slutgodkännande. Efter godkännandet av anläggningen ska den vanligen hållas tom ett antal veckor beroende på sjukdom, innan återinsättning av djur kan ske.

Vid olika bekämpningsåtgärder är det viktigt med samverkan mellan det privata och det offentliga. Jordbruksverket är beroende av privata aktörer som tillhandahåller tjänster för ett effektivt bekämpningsarbete.

4 Dricksvattenburen smitta

4.1 Allmänt om dricksvatten och gällande lagstiftning

Dricksvatten är det viktigaste livsmedlet, och många aktörer är involverade i dricksvattenproduktionen. Den som producerar dricksvattnet eller förser konsumenterna med dricksvatten via ett ledningsnät är ansvarig för att dricksvattnet är bra och säkert, vilket betyder att vattnet ska vara fritt från bakterier och ämnen som är farliga för människors hälsa.

För att säkerställa att dricksvattnet har en bra kvalitet finns ett antal föreskrifter som dricksvattenproducenterna måste följa. På EU-nivå finns ett direktiv som innehåller minimikrav på dricksvattenkvaliteten (98/83/EG). Sverige har införlivat EU-direktivet genom Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten. Det är dricksvattenproducenten som är ansvarig för att dricksvattnet i kranen har god kvalitet och är säkert att dricka, och därigenom uppfyller de krav som finns i Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten. Dricksvattenföreskrifterna reglerar hanteringen av dricksvatten från det att råvattnet pumpas in i vattenverket. I föreskrifterna finns också krav på dricksvattenberedningen, hur distributionsanläggningen ska underhållas och skötas, gränsvärden för utgående dricksvatten och som senare tappas ur kranen hos konsumenterna.

Det vatten som ska bli dricksvatten kallas för råvatten och kan komma från sjöar och vattendrag, det vill säga ytvatten eller från grundvatten som finns nere i marken eller i sprickzoner i berget. Dricksvatten kan förorenas på flera olika sätt, via smittämnen som olika typer av virus, bakterier och parasiter, via kemiska ämnen som antingen är naturligt förekommande eller har spridits via miljöförstöring eller att dricksvatten kontaminerats genom någon form av antagonistisk handling.

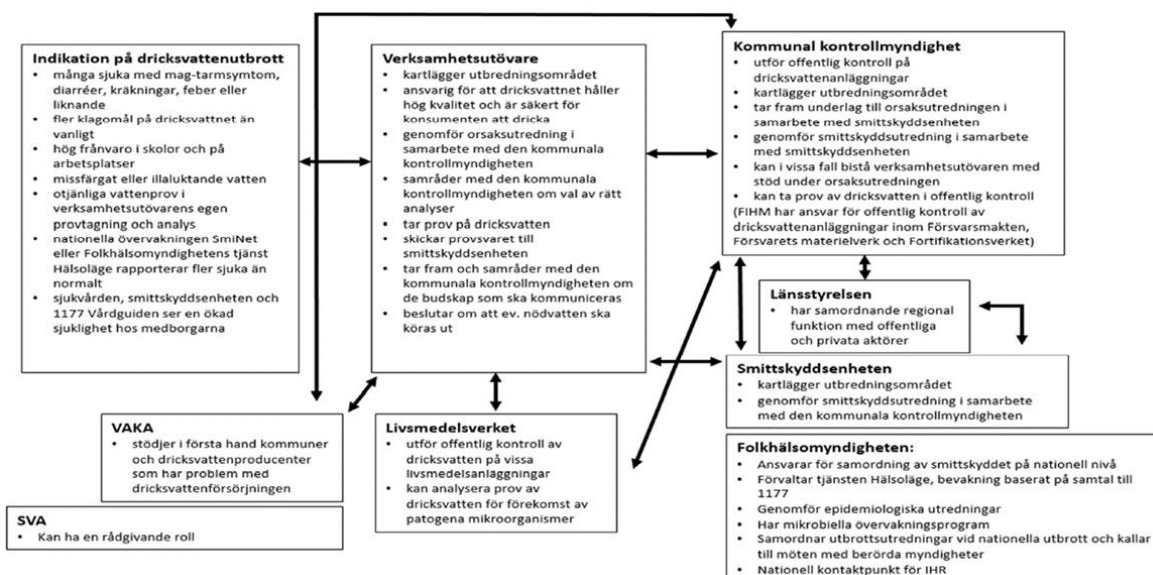
Livsmedelsverket är ansvarig för den offentliga kontrollen av dricksvatten på vissa av de livsmedelsanläggningar som har egen dricksvattenförsörjning och där Livsmedelsverket ansvarar för den offentliga kontrollen av livsmedelsproduktionen.

De kommunala myndigheterna utför offentlig kontroll av dricksvattenanläggningarna för att kontrollera att verksamheten uppfyller kraven i dricksvattenföreskrifterna. Det gäller både de stora kommunala vattenverken och mindre, offentliga eller kommersiella dricksvattenanläggningar. Inom Försvarsmakten, Försvarets materielverk och Fortifikationsverket ansvarar FIHM för den offentliga dricksvattenkontrollen.

Livsmedelsverket har ansvaret för att samordna dricksvattenfrågor i Sverige. Samordningsansvaret innebär att verka för en koordinerad offentlig förvaltning på dricksvattenområdet. I den Nationella samordningsgruppen för dricksvatten ingår Havs- och vattenmyndigheten, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Sveriges geologiska undersökning, Kemikalieinspektionen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Trafikverket, Länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Regioner, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Svenskt Vatten, Vattenmyndigheterna och två kommuner.

4.2 Arbetsgången vid dricksvattenburen smitta

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid dricksvattenburen smitta.



Indikationer om ett pågående dricksvattenutbrott kan exempelvis vara att många medborgare är sjuka samtidigt med mag-tarmsymtom med diarréer, kräkningar och feber, att det är ett ökat antal frånvarande i skolor, på daghem och arbetsplatser eller att vattnet är missfärgat eller illaluktande. Det kan också variera vem som först får indikationer om att ett dricksvattenutbrott är på gång. Det kan exempelvis vara den som producerar eller tillhandahåller dricksvatten från en distributionsanläggning, dvs. själva verksamhetsutövaren, eller den kommunala kontrollmyndigheten som får klagomål från konsumenterna. Det kan också vara data i det nationella anmälnings- och handläggningssystemet SmiNet, eller information via Folkhälsomyndighetens tjänst Hälsoläge, som signalerar om fler sjuka än normalt. Även sjukvården, smittskyddsenheten eller 1177 Vårdguiden kan uppmärksamma en ökad sjuklighet. De aktörer som har tagit emot klagomål om dricksvattnet ritar in på en karta för att kartlägga utbredningsområdet. Detta är särskilt viktigt i orsaksutredningen

för att få reda på när utbrottet började. Den kommunala kontrollmyndigheten och smittskyddsenheten samverkar i arbetet med att dokumentera när personer börjar insjukna. De noterar även typ av symptom, klarlägger smittorisken och identifierar eventuella riskgrupper, vilket också blir en del av underlaget till orsaksutredningen. Smittskyddsenheten underrättar även relevanta vårdcentraler och sjukhus, samt håller kontakt med regionens informatör.

Vid ett dricksvattenutbrott ska två utredningar göras parallellt, en smittskyddsutredning och en orsaksutredning. De båda utredningarna är beroende av och stödjer varandra.

Smittskyddsutredning

Smittskyddsutredningen görs av den kommunala kontrollmyndigheten och smittskyddsenheten tillsammans, och syftar till att klarlägga smittämnen och smittväg, utreda när, var och hur det hände, klarlägga hur stor del av distributionsområdet som berörs samt förhindra att smittan sprids och att händelsen upprepas. De båda aktörerna inhämtar mer information genom att bland annat göra enkla telefonintervjuer, fråga stora arbetsplatser om deras sjukfrånvaro och ta in statistik från 1177. Utredningen görs i nära samarbete med verksamhetsutövaren, som kan använda resultatet som ett underlag till orsaksutredningen. Det kan vara svårt att påvisa smittämnet i vattnet eftersom föroreningen kan ha varit tillfällig och kan snabbt ha passerat på vattenverket och distributionsanläggningen. Det är därför viktigt att personer med symptom lämnar prov för analys.

Orsaksutredning

Den andra utredningen är en orsaksutredning som ska göras av verksamhetsutövaren själv, dvs. den som producerar eller distribuerar vattnet. Om en icke kommunal anläggning, som exempelvis en privatperson som producerar eller distribuerar dricksvatten drabbas, kan den kommunala kontrollmyndigheten (eller FIHM) behöva bistå verksamhetsutövaren med ett mera omfattande stöd under utredningen. Syftet med orsaksutredningen är att klarlägga problemet bakom händelsen, fastställa när, var och hur det hände, snabbt begränsa skadeverkningen samt förhindra att det upprepas igen. För att få reda på orsaken till utbrottet ska verksamhetsutövaren ta prov på dricksvattnet. Verksamhetsutövaren kan behöva samråda med kontrollmyndigheten för att välja rätt analyser och laboratorium. I vissa fall kan isolat därefter skickas till Folkhälsomyndigheten för typning. Provsvaren ska verksamhetsutövaren meddela till smittskyddsenheten. Under utredningsarbetet samverkar verksamhetsutövaren med den kommunala kontrollmyndigheten (eller FIHM), smittskyddsläkaren, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten och VAKA (den nationella vattenkatastrofgruppen). VAKAs uppgift är att vara det stöd som kommunen kan behöva i samband med svåra problem i

dricksvattenförsörjningen, för att sedan själv fatta de för situationen bästa besluten.

En viktig del i orsaksutredningen är att leta efter avvikelser, driftsstörningar eller liknande i dricksvattensystemet, exempelvis om det har hänt något särskilt i eller omkring råvattentäkten eller ta reda på hur vattenberedningen har fungerat under den aktuella perioden.

Både den kommunala kontrollmyndigheten eller FIHM, smittskyddsenheten och verksamhetsutövaren samråder om de budskap som aktörerna ska kommunicera ut till medborgarna när det gäller eventuella kokningsrekommendationer och råd om att undvika smitta.

Verksamhetsutövaren beslutar om nödvatten ska köras ut och vilka konsumenter som ska prioriteras. Här kan verksamhetsutövaren med fördel kommunicera med kontrollmyndigheten för att fånga upp de konsumenter som har mest akut behov av vatten.

Alla dricksvattenanläggningar är själva ansvariga för orsaksutredningen. Större dricksvattenanläggningar, oftast kommunala anläggningar, klarar av detta utan extra stöd från kontrollmyndigheten i form av inspektioner. När det gäller mindre, icke kommunala vattenanläggningar kan den kommunala kontrollmyndigheten (eller FIHM) behöva bistå verksamhetsutövaren genom att inspektera anläggningen och vid behov ta prov på dricksvattnet. Om kontrollmyndigheten anser att verksamhetsutövaren inte vidtar nödvändiga åtgärder, har de med stöd av livsmedelslagen befogenhet att meddela föreläggande om vilka åtgärder som verksamhetsutövaren ska vidta.

Kontrollmyndigheters beredskapsplaner inom dricksvattenområdet blir endast aktuella vid större dricksvattenanläggningar.

Problem kan även uppstå vid vattenbrist (ledningsbrott med mera) utan att människor blivit sjuka initialt. Skulle vattenbristen fortsätta kan sekundära problem uppstå genom att primärproducenter och livsmedelsindustrier påverkas. Dricksvattenutbrott sker inte på nationell nivå som exempelvis livsmedelsburna zoonoser kan göra, men de kan orsaka att samhällsviktiga institutioner blir nedsatta.

5 Utbrott av livsmedelsburna sjukdomar

5.1 Allmänt om livsmedel och gällande lagstiftning

Det finns många olika bakterier, virus och parasiter som kan spridas via livsmedel och infektera människor. Bakterier och mögelsvampar kan också orsaka sjukdom genom att bilda gifter i livsmedel. Andra orsaker till livsmedelsburna utbrott kan vara naturliga gifter hos växter eller att livsmedel förorenats av kemiska ämnen, men det är mer ovanligt. Begreppet matförgiftning används i dagligt tal när personer har blivit sjuka efter att ha ätit mat eller druckit vatten innehållande sjukdomsframkallande bakterier, parasiter, virus eller gifter. Varje år rapporterar Sveriges kommuner och Folkhälsomyndigheten cirka 2000-3000 fall av matförgiftning till Livsmedelsverket. Folkhälsomyndigheten bidrar i sammanställningen med de nationella utbrotten, det vill säga de som utreds i SUBU. Antalet anmälda fall i SmiNet av agens som skulle kunna orsaka matförgiftning är betydligt högre. De allra flesta drabbade kurerar dock sin magsjuka hemma utan att rapportera det vidare, vilket gör det svårt att beräkna det totala antalet fall av matförgiftning. Bedömningen är att cirka en halv miljon svenskar drabbas per år. Internationellt sett är det en låg skattning.

Relevant lagstiftning för livsmedelssäkerhet och livsmedelsburna utbrott är främst:

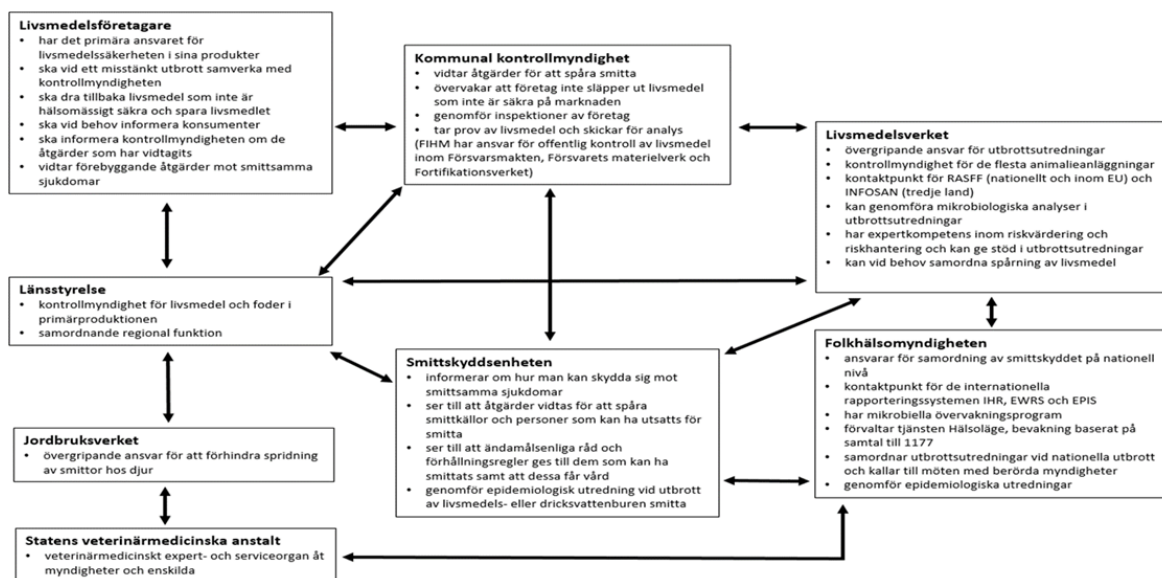
- Förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet
- Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien
- Förordning (EU) nr 2017/625 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel²⁴

²⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel samt om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 999/2001, (EG) nr 396/2005, (EG) nr 1069/2009, (EG) nr 1107/2009, (EU) nr 1151/2012, (EU) nr 652/2014, (EU) 2016/429 och (EU) 2016/2031, rådets förordningar (EG) nr 1/2005 och (EG) nr 1099/2009 och rådets direktiv 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG och 2008/120/EG och om

- Förordning (EG) nr 2073/2005 om mikrobiologiska kriterier för livsmedel
- Livsmedelslagen (2006:804)
- Livsmedelsförordningen (2006:813)
- Smittskyddslagen (2004:168)
- Smittskyddsförordningen (2004:255)
- Förordning (2005:422) om övervakning av zoonoser och zoonotiska smittämnen hos djur och i livsmedel
- Förordningen (2021:176) om avgifter för offentlig kontroll av livsmedel och vissa jordbruksprodukter
- Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:7) om epidemiologisk utredning av livsmedelsburna utbrott
- Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel

5.2 Arbetsgången vid livsmedelsburen smitta

Schematisk bild av ansvarsområden och vanliga kontaktvägar vid livsmedelsburen smitta.



upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 854/2004 och (EG) nr 882/2004, rådets direktiv 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG och 97/78/EG samt rådets beslut 92/438/EEG (förordningen om offentlig kontroll).

Ett livsmedelsburet utbrott definieras som antingen

- två eller flera fall av liknande livsmedelsburen sjukdom efter att man ätit samma livsmedel. Exempelvis när flera personer insjuknar med liknande symtom efter att ha ätit på samma restaurang eller fått mat från samma cateringbolag.

eller

- ett antal fall av livsmedelsburen sjukdom som överstiger det förväntade antalet inom en geografisk region. Exempelvis när antalet fall med en viss typ av salmonella i Sverige är högre än normalt under en viss tidsperiod.

Den första typen av livsmedelsburna utbrott upptäcks ofta av den kommunala kontrollmyndigheten efter anmälningar från drabbade personer. Utredningsarbetet leds då normalt av kommunen i samverkan med den regionala smittskyddsenheten. Beroende på utbrottets karaktär kan de även behöva samarbeta med andra myndigheter på lokal, regional och nationell nivå.

Den andra typen av utbrott, där det inledningsvis inte finns någon information om var eller vad de drabbade ätit, upptäcks genom rapportering av anmälningspliktiga sjukdomar från läkare och laboratorier till regionala smittskyddsenheter och Folkhälsomyndigheten. Utredningsarbetet leds normalt av en smittskyddsenhet om utbrottet är begränsat till en region, eller av Folkhälsomyndigheten om utbrottet berör flera regioner. Den myndighet som leder arbetet kallar fortlöpande till möten med berörda lokala, regionala och nationella myndigheter. Inom Försvarsmakten, Försvarets materielverk och Fortifikationsverket ansvarar FIHM för livsmedelskontrollen och utredning av livsmedelsburna utbrott. I utredningsarbetet samverkar FIHM med övriga inblandade myndigheter.

Till stöd för myndigheternas arbete med utredningar av livsmedelsburna utbrott har en myndighetsgemensam utbrottshandbok tagits fram. Utbrottshandboken finns tillgänglig på Kontrollwiki²⁵, Livsmedelsverkets webbportal för livsmedelskontroll. En arbetsgrupp på Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten ansvarar för att handboken revideras fortlöpande.

²⁵ Handbok för utredning av utbrott - Kontrollwiki

Bilaga 2

Lagstiftning om den allmänna beredskapsplanen

Lagstiftningen reglerar att varje medlemsstat ska upprätta beredskapsplaner inom foder- och livsmedelskedjan. I artikel 55.1 i förordningen (EG) nr 178/2002 står det att *Kommissionen skall i nära samarbete med myndigheten och medlemsstaterna utarbeta en allmän plan för hantering av kriser på området för livsmedels- och fodersäkerhet*, kallad den allmänna planen. Den allmänna planen är i form av ett genomförandebeslut (EU) 2019/300 från EU-kommissionen. I denna definieras krissituation, vilken process som leder fram till tillämpning av planen, nätverk av samordnare, praktiska förfarandet för krishantering, krisenhetens roll, krisenhetens verksamhet i praktiken, kopplingen mellan krisenheten och beslutsprocessen, krisens upphörande, förfarande i fall av en potentiellt allvarlig risk, kommunikationsstrategi och principer om öppenhet.

Vidare står det i artikel 115 i förordningen (EU) nr 2017/625 om offentlig kontroll, att:

1. *För tillämpningen av den allmänna plan för krishantering som avses i artikel 55.1 i förordning (EG) nr 178/2002 ska medlemsstaterna upprätta beredskapsplaner för livsmedel och foder med åtgärder som utan dröjsmål ska vidtas om livsmedel eller foder visar sig utgöra en allvarlig risk för människors eller djurs hälsa, antingen direkt eller via miljön.*
2. *De beredskapsplaner för livsmedel och foder som avses i punkt 1 ska innehålla uppgifter om*
 - a) *vilka behöriga myndigheter som ska medverka,*
 - b) *befogenheter och ansvarsområden för de myndigheter som avses i led a, och*
 - c) *kanaler och förfaranden för informationsutbyte mellan behöriga myndigheter och andra berörda parter, beroende på vad som är lämpligt.*
3. *Medlemsstaterna ska regelbundet se över sina beredskapsplaner för livsmedel och foder för att ta hänsyn till organisationsändringar inom de behöriga myndigheterna och erfarenheter som vunnits i*

*samband med genomförandet av planen och under
simuleringsövningar.*

*I propositionen 2005/06:128 (Anpassning till nya EG-bestämmelser om livsmedel, foder, djurhälsa, djurskydd och växtskydd med mera) kan man läsa att *Gemenskapens bestämmelser förutsätter emellertid en större nationell samordning av beredskapsplanerna än vad som är fallet i dag. Detta talar för att det behöver finnas en samlad nationell beredskapsplan som har utarbetats i enlighet med bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004.**²⁶

Den nationella beredskapsplanen bör avse livsmedelskedjan och utarbetas i enlighet med bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004. I detta avseende omfattas beredskap för faror med foder och livsmedel. Djurskyddsaspekter faller utanför förordningens krav på beredskapsplanering. En förutsättning för att kunna utarbeta den nationella beredskapsplanen är att Jordbruksverket har tillgång till ett underlag som är framtaget i detta syfte.

Livsmedelsverket och Jordbruksverket är redan i dag skyldiga att ha en beredskapsplanering för nationella kriser. Det framstår därför som naturligt att dessa myndigheter även ansvarar för att ta fram beredskapsplaner i enlighet med EG-förordningens bestämmelser inom sina respektive verksamhetsområden. I den slutliga sammanställningen av den nationella beredskapsplanen behöver även den regionala och lokala beredskapsnivån beaktas.

Beredskapsplanerna kan även komma att påverka andra områden som inte direkt omfattas av EG-förordningens bestämmelser i detta avseende, såsom till exempel djurskyddsfrågor och arbetsmiljöfrågor. Det får därför förutsättas att Livsmedelsverket och Jordbruksverket i framtagandet av beredskapsplanerna inom sina verksamhetsområden samråder med kommuner, länsstyrelser och andra berörda myndigheter.

I 13 § förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk står det att Myndigheten ska utföra de uppgifter som en medlemsstat har enligt artikel 115 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625.²⁷ Beredskapsplanen ska utarbetas efter samråd med Livsmedelsverket.

²⁶ Förordning (EG) 882/2004 är inte längre i kraft, utan har ersatts med förordning (EU) 2017/625.

²⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 av den 15 mars 2017 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel samt om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 999/2001, (EG) nr 396/2005, (EG) nr 1069/2009, (EG) nr 1107/2009, (EU) nr 1151/2012, (EU) nr 652/2014, (EU) 2016/429 och (EU) 2016/2031,

I 8 § förordning (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket står det att Myndigheten ska inom sitt verksamhetsområde bistå Statens jordbruksverk med underlag till den allmänna beredskapsplan för foder och livsmedel som avses i artikel 115 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625. Underlaget ska utarbetas i enlighet med samma artikel i EU- förordningen.

rådets förordningar (EG) nr 1/2005 och (EG) nr 1099/2009 och rådets direktiv 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG och 2008/120/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 854/2004 och (EG) nr 882/2004, rådets direktiv 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG och 97/78/EG samt rådets beslut 92/438/EEG (förordningen om offentlig kontroll).



Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Telefon 036-15 50 00 (vx)
jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-3007 · ISRN SJV-RXX/XX SE · RA: XXXX:XX